

Україна:

події,
факти,
коментарі

2012 № 19

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місяць
№ 19 2012

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія:

В. Горвий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Участь Президента України В. Януковича у 67-й сесії Генасамблеї ООН	4
Вітання Президента України працівникам бібліотечної справи	5
Голова Верховної Ради України В. Литвин привітав бібліотечних працівників із Всеукраїнським днем бібліотек	6
Привітання М. Азарова бібліотечним працівникам з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек	6

Аналітика

Тарасенко Н. Бюджетний процес-2013 – за принципом бумеранга	7
Ворошилов О. Сотрудничество Украины и КНР: современный этап и перспективы развития	16
Потіха А. Зернові перспективи	25
Пальчук В. Нужны ли России украинские автомобили или экономические рычаги реализации геополитических проектов	33
Якименко Ю. Децентрализационные процессы в Европе в оценках СММ	41

Партійна позиція

Вербицька Н. Парламентські шанси ВО «Свобода» очима експертів	45
--	----

Актуальна прес-конференція

Горова С. Степан Гавриш про виборчу кампанію	52
---	----

Наука-суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	55
Діяльність науково-дослідних установ.....	60
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань.....	63
Охорона здоров'я.....	64
Наука і влада.....	67

Проблеми інформатизації

Шлапак Ю.

Формування інформаційної культури: особистість як користувач сучасної бібліотеки.....	69
--	----

Участь Президента України В. Януковича у 67-й сесії Генасамблеї ООН

24–27 вересня Президент України В. Янукович перебуває в США з робочим візитом для участі у 67-й сесії Генеральної Асамблеї ООН.

67-ма сесія Генасамблеї ООН стартувала в Нью-Йорку 19 вересня. Головою делегації від України розпорядженням Президента призначений міністр закордонних справ України К. Грищенко. На порядку сесії Генасамблеї ООН понад 150 тем, у тому числі питання сприяння сталому розвитку країн, підтримки миру і безпеки, дотримання режиму ядерного нерозповсюдження, захисту прав людини і розвитку міжнародного права.

Виступ Президента України з трибуни Генеральної Асамблеї ООН у рамках загальної дискусії на 67-й щорічній сесії здебільшого був присвячений міжнародним справам, проблемам збройних конфліктів. Також ішлося про майбутнє головування України в Організації з безпеки та співробітництва в Європі у 2013 р. В. Янукович говорив про необхідність мирного врегулювання міжнародних конфліктів, таких як навколо Придністров'я, Нагірного Карабаху, але почав із громадянської війни у Сирії. Глава Української держави наголосив на ролі України у врятуванні та евакуації звідти польських та українських громадян. Він запевнив світову спільноту, що українські літаки та кораблі й надалі будуть до послуг сирійських біженців.

В. Янукович рішуче засудив акти насильства, зокрема в Лівії, де терористи вчинили напад на консульство США в Бенгазі та вбили американського посла.

Президент говорив про роль України, яка започаткувала дискусію про раннє запобігання конфліктам, і закликав до зміцнення міжнародної безпеки, зокрема в регіоні Східної Європи.

Він також наголошував на необхідності ядерного роззброєння й принагідно нагадав світовій громадськості про добровільну відмову України від ядерної зброї. В. Янукович наголосив, що Україна не лише позбулася ядерних озброєнь, а й також вивезла нещодавно запаси високозбагаченого урану.

Також перед початком офіційного прийняття від імені глави Американської держави В. Янукович поспілкувався з Президентом США Б. Обамою. За словами Президента України, Б. Обама поцікавився ходом постачання обладнання для дослідницької лабораторії, яка працюватиме в Харкові на низькозбагаченому урані. «Я сказав, що обладнання надходить за графіком», – зазначив В. Янукович. Президент України також побажав Б. Обамі успіху на виборах, які відбудуться в США в листопаді цього року. Крім того, В. Янукович відправив

Генеральному секретарю НАТО А. Фогу Расмуссену офіційне запрошення, у якому просив його по закінченні парламентських виборів приїхати в Україну. Вже під час особистої зустрічі з А. Фог Расмуссенем, яка відбулася в Нью-Йорку, Президент України повторив своє запрошення. Він також повідомив, що задоволений напрямом і динамікою розвитку відносин між Києвом і НАТО.

Також у Нью-Йорку В. Янукович взяв участь в офіційному ланчі, організованому від імені Генсека ООН Пан Гі Муна, і зустрівся з керівництвом компанії «Шеврон», де висловив сподівання на співпрацю (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (www.president.gov.ua). – 2012. – 25–27.09).*

Вітання Президента України працівникам бібліотечної справи

Шановні друзі!

Вітаю вас із Всеукраїнським днем бібліотек.

Завдяки вашій самовідданій праці, відповідальності та дбайливому ставленню до справи зберігаються і примножуються тисячолітні духовні скарби нашого народу. Особливого значення набула діяльність бібліотекаря в останні десятиліття, коли стрімко зростає суспільне й економічне значення інформації, яка відкрила безліч можливостей для інтелектуального розвитку і змістовного відпочинку людей, розширила кордони обміну знаннями та досвідом багатьох поколінь. Запевняю, що держава і надалі докладатиме зусиль для підвищення престижу вашої професії, збереження мережі бібліотек, упровадження у них сучасних телекомунікаційних технологій, створення нових моделей обслуговування читачів.

Бажаю усім здоров'я, щастя, творчої наснаги та успіхів.

Віктор Янукович

*(Офіційне інтернет-представництво Президента України
(<http://www.president.gov.ua/news/25575.html>). – 2012. – 30.09).*

Голова Верховної Ради України В. Литвин привітав бібліотечних працівників із Всеукраїнським днем бібліотек

Бібліотечним працівникам України

Прийміть найщиріші вітання з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек, відзначення якого стало доброю традицією в нашій державі.

Сучасна бібліотека є універсальним джерелом знань, що відкриває доступ широкого кола користувачів до навчальної, наукової, управлінської та виробничої сфер діяльності, використовуючи як традиційні форми роботи, так і новітні інформаційні технології.

Нині українські бібліотеки забезпечують загальну доступність громадян до інформації та культурних цінностей, здійснюють велику й змістовно різноманітну роботу, спрямовану на формування якісно нової спільноти людей.

Переконаний, бібліотечна справа буде розвиватися й вдосконалюватися, відповідаючи вимогам часу, гідно виконуючи свою важливу, відповідальну й благородну суспільну місію – оберегів культури й духовного поступу українського народу. У цей святковий день щиро зичу всім вам миру, добра, благополуччя й нових успіхів на благо народу, в ім'я України.

Володимир Литвин

(Офіційний портал Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/67773.html>), – 2012. – 30.09).

Привітання М. Азарова бібліотечним працівникам з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек

Шановні друзі!

Щиро вітаю Вас, усіх шанувальників книги з Всеукраїнським днем бібліотек. Зберігаючи найкращі професійні традиції, успішно інтегруючись у сучасний інформаційний простір, Ви щоденно забезпечуєте вільний доступ до невичерпних джерел знань. Сердечно бажаю усім щастя, благополуччя, добробуту і творчих успіхів на благо нашої України!

З повагою

Прем'єр-міністр України Микола Азаров

(Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid>), – 2012. – 30.09).

Аналітика

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.

Бюджетний процес-2013 – за принципом бумеранга

12 вересня Кабінет Міністрів схвалив законопроект «Про Державний бюджет України на 2013 рік». Коментуючи презентований проект на засіданні уряду, Прем'єр-міністр М. Азаров зазначив, що в цілому Державний бюджет на 2013 р. є логічним закріпленням позитивних результатів майже трирічної копійкої роботи з відновлення економічного зростання та підвищення добробуту громадян України. По-перше, наголосив глава уряду, він продовжить стабільний розвиток пріоритетних галузей економіки, зокрема, це прискорене будівництво інфраструктурних об'єктів, ескалація житлового й промислового будівництва, будівництва доріг і мостів, переорієнтація на внутрішній ринок металургії та машинобудування.

«По-друге, бюджет буде стимулювати енергетичну ефективність, економію енергоресурсів, перехід зі споживання імпортного газу на власні енергоресурси. По-третє, на такій реальній економічній базі буде підвищуватися якість життя людей. Особливо наголошую, що державний бюджет на наступний 2013 р. базується на принципі наступності. Уряд продовжить реалізацію тих програм, які діють у 2012 р.», – зазначив М. Азаров.

Основні показники головного фінансового документа країни були озвучені міністром фінансів Ю. Колобовим. Фахівці уряду планують, що ВВП країни за підсумками наступного року зросте на 4,5 % і становитиме 1 трлн 687 млрд 800 млн грн. Доходи зведеного бюджету досягнуть майже 0,5 трлн грн, що на 8 % більше запланованого на 2012 р. Дохідна частина держбюджету, за даними міністра фінансів, зросте на 6,4 %, до 394,6 млрд грн, видаткова (плюс кредитування) – на 6,3 %, до 434,6 млрд грн. Дефіцит бюджету запланований на рівні 1,65 % до ВВП і, за інформацією Ю. Колобова, не враховує дефіциту НАК «Нафтогаз України». Рівень інфляції в Україні, згідно з проектом Держбюджету на 2013 р., становитиме 5,9 %. Рівень держборгу відносно ВВП закладено на рівні 26,5 %. Соціальна програма 2013 р. заснована на соцпрограмі Президента В. Януковича. Так, мінімальна зарплата буде підвищуватися на 9 % поетапно: з 1 січня 2013 р. – до 1176 грн, з 1 квітня – до 1190 грн, з 1 жовтня – до 1215 грн, з 1 грудня – до 1230 грн. Нині мінімальна зарплата становить 1102 грн.

Також пропонується збільшити прожитковий мінімум на 6 %, до 1160 грн. Зокрема, з 1 січня 2013 р. прожитковий мінімум зросте до 1110 грн (сьогодні 1095 грн), з квітня 2013 р. – до 1123 грн, з жовтня 2013 р. – до

1146 грн, з грудня 2013 р. – до 1160 грн. Прогнозний рівень безробіття при цьому зросте в чотири рази – до 7 %. На сьогодні, за офіційними даними, він становить 1,6 %, або 438 тис. громадян. Крім іншого, влада обіцяє з наступного року підвищити виплати при народженні дітей майже на 9 %. За першу дитину планують видавати допомогу в розмірі 29,8 тис. грн (збільшення на 2,4 тис. грн), при народженні другої – 59,7 тис. грн (плюс 4,8 тис. грн), третьої та наступної дитини – 119,4 тис. грн (плюс 9,5 тис. грн).

Також Кабмін пропонує збільшити максимальний розмір допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трьох років майже на 100 грн – до 1 тис. 194 грн на місяць.

Зростуть обсяги фінансування освіти та охорони здоров'я – їм додадуть приблизно по 4,5 млрд грн. Витрати на ці сфери сягнуть 63 і 60 млрд грн. На виплату компенсацій втрачених в Ощадбанку СРСР заощаджень планується виділити 8 млрд грн (порівняно із 6 млрд, виділеними поточного року). Ще 1 млрд грн буде спрямовано на програму «Доступне житло», за якою малозабезпечені українці можуть взяти кредит на придбання житла під 3 % на 15 років, а держава компенсує ще 13 % річних іпотечного кредиту.

Оголосивши основні показники бюджету на 2013 р., міністр фінансів Ю. Колобов назвав підготовлений урядом проект «цілком реалістичним», у якому зростання доходів відбуватиметься переважно за рахунок зростання економіки, яке уряд сподівається простимулювати зниженням податку на прибуток підприємств до 16 %, наданням податкових пільг підприємствам легкої, суднобудівної, літакобудівної промисловості, машинобудування для агропромислового комплексу загалом на 71 млрд грн та виведенням частини економіки з тіні. «Бюджет абсолютно реалістичний, усі фінансові показники оптимально збалансовані, нарощування надходжень до бюджету в першу чергу планується за рахунок зростання економіки на рівні 4,5 %», – заявив міністр фінансів.

Утім, щодо реалістичності зростання економіки, закладеного в проєкті держкошторису, експерти висловлюють серйозні сумніви. Так, передбачене на рівні 4,5 % зростання ВВП країни наступного року оцінюється як занадто оптимістичне. Адже оприлюднені в проєкті бюджету на 2013 р. цифри зростання ВВП було закладено в опублікованих ще у квітні середньострокових бюджетних прогнозах, причому в оптимістичному їхньому варіанті, який навряд чи передбачав нинішнє погіршення світової кон'юнктури основних статей українського експорту.

З огляду на це, як стверджують багато спостерігачів, значного коригування потребують і показники держбюджету на рік поточний, оскільки нинішні теми зростання ВВП (остання озвучена М. Азаровим цифра – близько 2 % зростання за підсумками семи місяців) майже вдвічі відстають від визначених чинним бюджетним законом (3,9 %).

Незалежні оцінки щодо можливого зростання економіки 2012 р. коливаються в діапазоні 1–3 %. Серпневий консенсус-прогноз Мінекономрозвитку,

що базується на оцінках експертів різних організацій, було погіршено до 2,3 % порівняно з 3,2 % у квітні ц. р. Тож сумнівність спрогнозованих підсумків поточного року викликає ще більше запитань щодо достовірності оцінок відносно року наступного.

Примітно, що ще на початку засідання КМУ Прем'єр-міністр М. Азаров прогнозував зростання ВВП у 2013 р. на 3,4 %, що збігається з нині діючими прогнозами МВФ і Світового банку (3,5 % зростання). Однак, як показує опублікована вітчизняними ЗМІ інформація, під час розгляду головного фінансового документа країни прогноз реального ВВП змінювався кілька разів, сягнувши в результаті оптимістичної цифри 4,5 %. Таким чином, зафіксовані в проекті бюджету показники зростання української економіки на 2013 р. виявилися значно вищими, ніж первинні оцінки українського уряду, які є більш близькими до оцінок міжнародних експертів.

«Такого зростання економіки не відбудеться, а відповідно, не буде й доходів, на які розраховує уряд. Уже зрозуміло, що поточний план з доходів не буде виконаний. Це показують негативні тенденції останніх місяців як щодо бюджетних доходів, так і стосовно погіршення економічної ситуації, – зазначає директор Центру “CASE-Україна” Д. Боярчук. – Бюджет, у якому обіцяють збереження стабільності та продовження розвитку, тоді як у всьому світі криза, це додатковий піар-хід перед виборами».

Зі свого боку, директор економічних програм Центру Разумкова В. Юрчишин переконаний, що набагато ймовірнішим є зростання реального ВВП на 1,5–2 %. Експерт назвав незрозумілими розрахунки уряду щодо зростання ВВП до рівня 4,5 % з огляду на те, що європейська економіка сьогодні не зростає, і не видно, за рахунок чого наступного року вона повинна вийти на стаке зростання. Водночас український експорт дуже залежний від європейської економіки, до того ж у нас зберігається високе негативне торговельне сальдо, і незрозуміло, за рахунок чого ми можемо його поліпшити. До цього необхідно додати ще й той факт, що наступного року треба буде вилучати кошти з української економіки на виплату зовнішніх боргів, констатує В. Юрчишин.

Тому, на його думку, макропоказники нинішнього проекту Держбюджету вкрай завищені і, можна сказати, політизовані. «Вони спрямовані, головним чином, на те, щоб показати населенню, що після виборів ми будемо рости й рости. Проте все це дуже декларативно і поки що не підкріплено ніякими економічними реаліями, адже попередні підсумки поточного року демонструють, що друге півріччя буде значно складнішим, ніж перше. Відповідно, закладений базис на наступний рік не може бути такий міцний і стійкий».

Разом з тим оголошений дефіцит бюджету (на рівні 1,65 % ВВП) і рівень інфляції (5,9 %), на думку експерта, досяжні показники. «У наступному році знижується така, умовно кажучи, жорстка необхідність розширення соціальних видатків, яка є в цьому році. Популістські чи політичні видатки в наступному році зменшаться. Крім того, у наступному році, точніше в бюджеті

наступного року, все ж таки хоче уряд чи не хоче, йому потрібно буде врахувати вимоги Міжнародного валютного фонду, який буде наполягати й на зниженні дефіциту, і на тому, щоб зменшити чи раціоналізувати видатки», – констатує експерт.

Експерти МВФ не приймуть бюджет М. Азарова на 2013 р., вважає колишній заступник міністра фінансів України І. Уманський. За його словами, головний економічний документ країни, бюджет на 2013 р., не має ніякого відношення до реальності. Показники, закладені в документі, неможливі для виконання. «Це передвиборний піар-хід, який повинен показати людям, електорату, що в країні стабільність, добробут і т. д. До реального життя він, на жаль, не має ніякого відношення», – сказав І. Уманський.

Він зазначив, що міжнародні фінансові організації не сприймуть позитивно такі прогнози уряду, оскільки вони не обґрунтовані реальними показниками цього року, а побудовані виключно на прогнозах. «У МВФ висловлювали свою позицію, пропонуючи спочатку переглянути базу поточного року, від якої б відштовхувалася база наступного року, але цього не сталося. Я переконаний, що цей проект не буде позитивно сприйнятий і міжнародними фінансовими організаціями і, як наслідок, міжнародними кредиторами та інвесторами», – зазначив І. Уманський. За його словами, для того, щоб бюджет виконувався, потрібно в ньому передбачити дохідну частину не більше 375 млрд грн.

Голова Комітету економістів України, кандидат економічних наук А. Новак назвав проект бюджету на 2013 р. фантастичним документом, який не відображає справжньої економічної реальності України. «Про сильні сторони бюджету-2013 не йдеться. Це фантастичний документ. У ньому уряд спромігся покращити всі без винятку економічні показники: підвищити темп зростання ВВП, зменшити державний борг і темпи інфляції, збільшити соціальні виплати. З точки зору економічної теорії це – неможливо», – переконує економіст.

Крім того, стверджує А. Новак, проект абсолютно не відрізняється від такого ж документа 2012 р. «Співвідношення між статтями дохідної частини і видатків – такі ж, хоча прийняття бюджетної, податкової, пенсійної реформ мали б вплинути на бюджет, змінити його. А змін немає. То де ж ті реформи?»

Провідний експерт Центру Разумкова П. Розенко, ознайомившись із проектом бюджету, зробив висновок, що після закінчення парламентських виборів 2012 р. нинішня влада планує суттєво обмежити фінансування програм соціального захисту населення. «Фактично цим варіантом бюджету уряд сам говорить про те, що країна перебуває в дуже важкому економічному становищі, – коментує наміри влади П. Розенко. – Бюджет має досить песимістичний характер, і це підтверджується як макропоказниками, які зафіксовані в документі, так і досить помірними запланованими соціальними виплатами. Можна сказати про 2013-й: вибори закінчуються, а з ними – і всі щедроти та обіцянки нинішньої влади щодо “поліпшення життя вже сьогодні”».

За словами експерта, на наступний рік заплановано досить консервативне зростання соціальних показників. «За деякими параметрами, вони будуть зростати навіть менше, ніж у цьому році. Наприклад, візьмемо рівень мінімальної зарплати: якщо в цьому році він підвищувався десь на 12 %, то в наступному лише на 8,5 % (фактично близько 100 грн). Середньорічне ж зростання окладу працівника I тарифного розряду в бюджетній сфері становитиме лише 18 %. Це значно менше, ніж було заплановано у 2012 “виборчому” році. Отже, можемо говорити, що уряд фактично припиняє обіцяну програму соціального захисту», – зазначає П. Розенко.

Не покращиться життя у 2013 р. і в пенсіонерів та інвалідів, за словами П. Розенка: зростання рівня пенсій залишене на мізерному рівні попередніх 2011–2012 рр. «Зростання пенсій буде відбуватися в дуже економному режимі, – говорить експерт. – Але якщо в цьому році хоча б діяли додаткові пенсійні програми щодо так званого осучаснення пенсій, то на наступний рік ніяких додаткових пенсійних програм введено не буде. Для цього пенсіонеру доведеться виживати на 860–870 грн, які передбачив уряд у наступному році».

П. Розенко зазначає, що влада не закладає будь-яких важелів для захисту пенсіонерів та інвалідів. «У кращому випадку їм буде відшкодовуватися те інфляційне зростання, яке пропонує влада на наступний рік. Але не виключаючи того, що зростання інфляції буде значно вище, ніж у цьому році, говорити про належний рівень підтримки не доводиться».

Особливо в уряді відзначають допомогу сім'ям з дітьми у 2013 р., наголошуючи на тому, що це соціальна ініціатива Президента. Утім, як зазначає П. Розенко, «жодного стосунку до цієї ініціативи влада не має. Ці підвищення заплановані Законом України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми”, де чітко сказано, що розмір допомоги при народженні дитини залежить від прожиткового мінімуму. Відповідно: збільшується прожитковий мінімум – автоматично зростає і виплата. Це вимога Закону, а не веління влади».

Експерти наголошують: уже сьогодні уряд має великі складнощі зі своєчасною виплатою пенсій та зарплат лікарям, учителям. П. Розенко говорить, що наприкінці року ситуація взагалі може стати критичною. «Є великі ризики. Сьогодні зростання економіки – 2 %, а в бюджеті написано – 4 %. Це означає, що в держави немає ресурсу для виплати ні зарплат, ні пенсій, ні державних допомог».

Голова Комітету економістів України А. Новак констатує той факт, що на сьогодні заморожені всі статті та програми несоціальних напрямів – будівництво доріг, реконструкції, ремонти, запозичення місцевим бюджетам.

«Адже очевидні серйозні проблеми з виконанням дохідної частини державного бюджету, – зазначає А. Новак. – Тому наявні бюджетні кошти використовуються тільки на соціальні напрями. Плюс влада напередодні виборів буде намагатися виконувати обіцяні додаткові одноразові соціальні ініціативи у вигляді доплат. І очевидно, що коштів “на розвиток” найближчим часом можна не очікувати».

А. Новак вважає, що підстав для збільшення соціальних виплат немає. Він прогнозує, що зростання економіки буде навіть меншим, ніж цьогоріч. «А це означає, що збільшувати соціальні виплати можна буде тільки з двох джерел: або через збільшення державного боргу, або через запуск так званого друкарського верстату. Тому заяви про бюджет 2013 р. треба розглядати крізь призму парламентських виборів кінця 2012 р. І якщо зараз робляться відповідні заяви, то, очевидно, що це є елемент передвиборної кампанії провладних політичних сил, які хочуть продемонструвати, що вони забезпечують нам стабільність, зростання економіки», – говорить економіст.

За прогнозами експерта, економічні тенденції, на жаль, невтішні. Навіть високі чиновники не приховують, що після виборів буде відпущений курс гривні і внутрішні ціни на газ для населення, які зростуть досить відчутно – у межах від 35–40 %, говорить А. Новак. Це, безумовно, спричинить підвищення комунальних рахунків, послуг транспорту, що, у свою чергу, спричинить ланцюгову реакцію підвищення цін по всій економічній системі.

Проект бюджету-2013 зазнав критики і з боку першого заступника глави Адміністрації Президента І. Акімової. За її словами, проект Державного бюджету на 2013 р. потребує доопрацювання. При цьому вона відзначала, що, на її думку, макроекономічні показники держбюджету перебувають на середньому реалістичному рівні, тому що вони наближені до показників, які прогнозували на 2013 р. Міжнародний валютний фонд та Світовий банк.

І. Акімова допускає, що при розгляді Верховною Радою проекту Державного бюджету на 2013 р. прогнозні макроекономічні показники будуть переглянуті. «Проект бюджету – це проект, який вноситься до Верховної Ради, який може підлягати значним коректуванням між першим і другим читанням», – сказала перший заступник глави Адміністрації під час засідання Ялтинської європейської стратегії. При цьому І. Акімова зазначила, що прогнози можуть змінюватися як у бік збільшення, так і в бік зменшення.

Екс-заступник міністра фінансів, президент Академії фінансового управління Т. Єфименко не заперечує існування загроз для виконання бюджету-2013 у його нинішньому вигляді. Однак, впевнена експерт, «наша активна позиція полягає в тому, щоб протистояти цим загрозам». «Якщо ми отримаємо той рівень ВВП, який очікується 2012 р. (уряд зберігає закладене в цьогорічний бюджет зростання ВВП на 3,9 %). Це, – зазначає Т. Єфименко, – дає нам певні аргументи для того, щоб вважати прогноз 4,5 % на 2013 р. реалістичнішим». У неї немає особливих побоювань і щодо курсу гривні: «Можемо сподіватися, що коридор коливань також у межах того, який маємо в цьому році».

Водночас, на її думку, необхідно реалізувати програму детінізації економіки, провести амністію доходів і капіталу, що, на думку експерта, може надати країні істотний ресурс.

М. Азаров зі свого боку запевняє, що наповнити бюджет і виконати соціальні програми в наступному році вдасться. За його словами, на розгляд

парламенту передано ряд законопроектів, які допоможуть бюджету. «Уряд не може врахувати норми, які ще не затверджено законодавцями, тому ми розраховуємо, що парламент оперативно розгляне й затвердить норми, які дадуть змогу збільшити дохідну частину бюджету. В умовах зовнішніх ризиків, які посилюються, країна не може дозволити собі більшого, ніж пропонує Кабінет Міністрів», – сказав Прем'єр.

Оптимістично налаштований і экс-секретар Кабміну В. Лисицький. Він упевнений, що зростання економіки можна забезпечити за рахунок поживлення внутрішнього ринку. Це модернізація ТЕС, житлокомгосподарства (на яку піде продукція металургії), що дасть змогу заощадити газ, та виведення з тіні малого й середнього бізнесу (зокрема, введення електронних грошей і зменшення частки великих готівкових розрахунків).

Ще одним приводом для критики проекту бюджету на наступний рік стала відсутність серед його показників прогнозу динаміки валютного курсу на наступний рік і ціни на газ, що поставляється з Росії (обсяги закупівель якого передбачаються на рівні 24,5 млрд куб. м – майже на 10 % менше, ніж цього року).

Міністр фінансів під час прес-конференції не відповів на запитання журналістів із цього приводу. Зокрема, коментуючи проект бюджету, Ю. Колобов не назвав середню ціну на імпортований газ, який Україна купує в Росії, і заявив, що вона буде «такою, як у контракті». За його словами, розраховуючи дефіцит бюджету, уряд не враховував у ньому різницю між доходами та видатками державної компанії «Нафтогаз», які становлять значну частину нинішнього дефіциту бюджету (у поточному році дефіцит «Нафтогазу» становить 12 млрд грн при граничному рівні дефіциту бюджету у 25,13 млрд грн).

Відтак без відповіді залишається питання, яке цього року стало перешкодою для відновлення фінансування України Міжнародним валютним фондом: чи буде підвищено тарифи на газ для населення й комунального сектору. МВФ наполягає на їх підвищенні, зауважуючи, що нині різницю між ринковою ціною на газ і ціною, за якою цей газ продається населенню, покриває бюджет.

Крім того, міністр фінансів не уточнив, із яких прогнозів щодо курсу гривні до долара виходив уряд, розраховуючи бюджет наступного року, і заявив, що «ми курс долара, за великим рахунком, не закладали».

«Курс долара – це політичне питання. На жаль, наше населення звикло оцінювати стабільність у державі за курсом долара в обмінних кіосках, і нікого не цікавить, що в цей час інфляція в країні становить 0 %», – заявив він, додавши, що «девальвації не буде, тому що їй нема з чого взятися». Ю. Колобов також наголосив, що уряд розраховує без проблем розплатитися із зовнішніми боргами у 2013 р., оскільки 2013 р. – «не такий складний, як цей рік».

Експерт з енергетичних питань В. Боровик, пояснюючи, чому в проекті бюджету-2013 не представили ціну на газ на наступний рік, зазначав, що уряд не може показати великої ціни, тому що буде видно, що діра в бюджеті ще

більша. «Проблема в тому, що уряд, на жаль, не може прогнозувати ціну на газ, тому що переговори з Росією зайшли, я би сказав, не те що у глухий кут – вони вже в патовій ситуації. Росія відчуває та розуміє, що вона не переломила українську владу на рахунок потенційного злиття НАК “Нафтогазу” з “Газпромом”, на рахунок газотранспортного консорціуму на двох, між “Нафтогазом” і “Газпромом”. Тому, у принципі, підвисла й ціна на газ», – зазначив В. Боровик.

Як зауважив експерт, якщо враховувати нинішню ситуацію, то та ціна, яку приховують від нас в уряді, є однією з найвищих за всю історію України. «Для підприємств вона доходиться до 500 дол.», – наголосив він.

«Проте точно спрогнозувати, яку ціну приховують, не є можливим, тому що прив’язка ціни на газ усе-таки йде до нафтової корзини. Відтак будь-який катаклізм і будь-яке кризове явище, а я думаю, що світ стоїть перед наймасштабнішою кризою наприкінці цього року, і фінансовою зокрема, тому прогнозувати наперед дуже важко. Те, що вона буде однією з найбільших в історії незалежності України – однозначно», – резюмував В. Боровик.

Голова ради об’єднаної опозиції «Батьківщина» А. Яценюк заявив, що Державний бюджет на 2013 р. повинен ухвалюватися новою Верховною Радою України з новою демократичною більшістю. «Цей парламент давно вже не приймає закони, адже те, що відбувається в стінах парламенту, – це ніщо інше, як натискання кнопок за вказівками Президента», – наголосив депутат.

За його словами, бюджет-2013 має передбачати, насамперед, скорочення витрат на всі органи державної влади: «Ми вимагаємо, щоб витрати на уряд, на Адміністрацію Президента, прокуратуру і міліцію були на рівні 2009 р., а це мінус 12 млрд грн від витрат поточного року». Також опозиція «вимагає продажу всіх державних резиденцій, які нині перебувають на балансі держави і на які держава витрачає неймовірні кошти; ми вимагаємо продажу всього автопарку, який є в центральних та регіональних органах державної виконавчої влади». «Ми вимагаємо продати Конча-Заспу, у якій проживають колишні й діючі члени уряду, яка коштує українським платникам податків декількасот мільйонів гривень на рік», – наголосив голова ради об’єднаної опозиції.

Кошти, які буде зекономлено внаслідок скорочення витрат на утримання влади, об’єднана опозиція пропонує перерозподілити на соціальні витрати.

А. Яценюк висловив переконання, що нова Верховна Рада ухвалить новий бюджет на 2013 р., внесений демократичною більшістю.

Партія УДАР стурбована неpubлічним характером роботи над проектом Державного бюджету на 2013 р., заявив лідер партії В. Кличко. Як повідомляє прес-служба УДАРу, В. Кличко зазначив, що такого ще не було жодного разу в історії країни, щоб навіть після спеціального засідання Кабінету Міністрів щодо бюджету міністри не змогли назвати ключові параметри документа й базові показники, на яких він формувався. Політик вважає, що українському парламенту не варто голосувати за нереалістичний бюджет. «Інакше нова Верховна

Рада обов'язково в перші свої дні роботи повернеться до цього питання і внесе зміни, які будуть спрямовані на його оптимізацію», — підкреслив він.

Утім, експерти та опозиція пропонують не надавати надто великого значення підготовленому урядом документу, бо його однаково ще ґрунтовно переб'ягатимуть, а ухвалюватиме, найімовірніше, уже новий парламент. За прогнозом В. Юрчишина, бюджет, скоріше за все, затверджуватиметься напередодні нового року вже новим складом парламенту і на той час він буде ще переглянутий і втратить багато з того передвиборного й необґрунтованого, що закладено в нього сьогодні. У грудні вже досить чітко проявиться дійсна, реальна економічна динаміка України в поточному році, а відтак стане більш зрозумілим, що буде в наступному, резюмував експерт.

Генеральний директор Бюро економічних і соціальних досліджень В. Гладкий також вважає за краще, якщо бюджет прийматиметься вже після парламентських виборів, хоча в такому випадку існують ризики його неприйняття до початку нового бюджетного року.

Примітно, що й голова фракції Партії регіонів О. Єфремов висловлювався за те, щоб приймати бюджет-2013 вже після жовтневих виборів. «Ми сподіваємося, що уряд доопрацює проект бюджету. І потім або до виборів, або після виборів ми прийемо цей документ. Сьогодні включається політична складова. Проект бюджету розглядають не як фінансовий документ, а як політичний. Моя особиста думка: логічно розглянути його після виборів. Але якщо уряд доопрацює проект бюджету і подасть його найближчим часом, то ми візьмемося до його розгляду», — сказав О. Єфремов.

Голова Верховної Ради В. Литвин у свою чергу виступив категорично проти того, щоб залишати ухвалення головного кошторису країни в спадок новому складу Верховної Ради. Як аргумент він навів простий розрахунок. «Якщо бюджет не затверджений, діє місячна норма витрат 1/12 від попереднього року. Якщо брати 1/12 попереднього року, то в січні 2013 р. пенсії будуть нижчі, ніж сьогодні. Будуть фінансуватися тільки захищені статті, і жодної копійки на капітальні видатки. Тобто нам треба прийняти документ, як це передбачено законом. А законом передбачено, що до 1 грудня бюджет повинен бути прийнятий», — зазначив глава парламенту.

Незважаючи на внесення урядом проекту Державного бюджету на 2013 р., як того вимагає законодавство, до 15 вересня, проект головного фінансового документа країни так і не був публічно представлений. Він не був оприлюднений на урядовому порталі, не з'явився на парламентському сайті і не був внесений до списку документів, поданих на розгляд Верховної Ради.

15 вересня парламент повернув Кабміну проект державного кошторису на 2013 р. на доопрацювання. Спікер В. Литвин заявив, що в документі мають бути враховані вимоги бюджетної резолюції та ініціативи Президента. Крім того, не вказали ціну на газ і курс долара. Без цих ключових параметрів не можуть планувати свою фінансову діяльність на наступний рік підприємці.

Іноземних інвесторів така ситуація може взагалі відлякати. Президент України В. Янукович, за інформацією його прес-служби, вважає, що в бюджеті виділено недостатньо коштів на запровадження медреформи і реформ у соціалістичній сфері, ЖКГ, розвиток села, фінансування судової влади.

ЗМІ, посилаючись на заяву міністра соціальної політики С. Тігіпка, повідомляють, що Кабінет Міністрів протягом двох тижнів внесе зміни в дохідну частину проекту Держбюджету-2013 для повторного внесення документа до Верховної Ради.

О. Ворошилов, ст. науч. сотр., канд. ист. наук

Сотрудничество Украины и КНР: современный этап и перспективы развития

Азия – один из важнейших для Украины регионов с точки зрения перспектив развития бизнеса, а Китай – центральный партнер Киева в нем.

В последние два года сотрудничество между Украиной и КНР существенно активизировалось. Об этом, в частности, заявил Президент Украины В. Янукович во время встречи с заместителем председателя постоянного комитета Всекитайского собрания народных представителей Чень Чжили.

Как подчеркнул В. Янукович, развитие стратегических отношений с Китаем является одним из приоритетов украинской внешней политики. (Как известно, в ходе прошлогоднего визита в Украину председателя КНР Ху Цзиньтао было подписано соглашение о стратегическом партнерстве). «Ключевое задание на данном этапе, я считаю, создание действенных механизмов наполнения нашего украинско-китайского сотрудничества конкретными проектами во всех сферах, которые представляют взаимный интерес», – отметил глава государства.

Заместитель министра иностранных дел В. Майко, подтвердив тезис, что «сейчас главная суть и дух двусторонних переговоров состоят в том, чтобы обсудить те мероприятия, которые станут наполнением этого соглашения», отметил: «Главный, первичный уровень, политический, у нас остается беспроблемным: наши позиции по большинству внешнеполитических вопросов или совпадают, или близки».

Со своей стороны Премьер-министр Украины Н. Азаров также заявляет, что Китай является для Украины стратегическим партнером, с которым наше государство намерено развивать сотрудничество в различных сферах. «Для нас Китай является стратегическим партнером – очень важной страной, с которой нас связывают довольно тесные политические, торгово-экономические

отношения», – заявил глава правительства. Вместе с тем он отметил, что украинско-китайские отношения сейчас находятся в самом начале своего развития и абсолютно не соответствуют потенциалу наших стран. «Поэтому мы намерены и в дальнейшем развивать эти отношения», – заявил Н. Азаров.

Премьер-министр Украины в ходе своей встречи с Чень Чжили обозначил те сферы, сотрудничество в которых с КНР наиболее интересно для Украины: торгово-экономические отношения, энергетика, строительство инфраструктуры, туризм, культура и наука. Н. Азаров также предложил ряд конкретных проектов: обмен студентами, создание китайской школы в Украине.

В свою очередь Чень Чжили заявила, что необходимо разработать новую модель сотрудничества двух стран, которая позволила бы активизировать экономические отношения. Целью является увеличение товарооборота между странами до 20 млрд долл. (В прошлом году он составил 10 млрд долл. Ныне Китай занимает второе место по товарообороту с Украиной).

Директор департамента информационной политики Министерства иностранных дел О. Волошин конкретизировал, что уже сейчас «Китай стал одним из стратегических партнеров Украины приблизительно на том же уровне, на котором мы поддерживаем партнерство с США и Российской Федерацией».

На днях в Пекине состоялась встреча делегации украинского МИДа с министром иностранных дел КНР Ян Цзечи. Замминистра иностранных дел Украины В. Майко в этой связи подчеркнул: «Что очень важно, на ней были подтверждены намерения поддерживать постоянный диалог на высшем уровне, и мы в ближайшее время приступим к подготовке визита Президента Украины в Китай. ...Он состоится или в самом конце этого года, или в первом квартале следующего».

Кроме того, в последние месяцы Пекин подтвердил готовность помочь Украине в реализации целого ряда важных стратегических проектов в таких сферах, как сельское хозяйство и энергетика. В частности, Китай выделяет Украине два многомиллиардных кредита, которые позволят развивать АПК и снизить энергозависимость от России. Как отмечают эксперты, в отличие от западных займов, китайские деньги дешевле и «длиннее», но взамен Киев фактически открывает Пекину двери на внутренние рынки.

Что касается первого кредита, то в конце июня в Пекине был подписан меморандум о сотрудничестве между украинским Минагропродом и китайским Экспортно-импортным банком – о поддержке приоритетных проектов в сельском хозяйстве нашей страны взамен на поставки агропродукции в Китай. Этот документ дает Украине возможность получить кредит в 3 млрд долл. на финансирование конкретных проектов в сельскохозяйственном секторе. Например, на закупку китайских средств защиты растений, семян сельскохозяйственных культур, строительство завода по производству средств защиты растений, переработке органико-минеральных удобрений и на другие строительные проекты.

Уже прошли переговоры, на которых стороны согласовали детали поставок украинских зерновых в Китай. Как сообщает Минагрополитики Украины, в настоящее время идет сертификация растительной продукции, в том числе пшеницы, кукурузы, сои, рапса, по требованиям законодательства КНР для ее экспорта в рамках межгосударственных договоренностей. Подписано соглашение о фитосанитарном сотрудничестве, а в ближайшее время пройдут переговоры о согласовании объемов экспорта растительной продукции. Проведя официальные процедуры, Украина сможет начать поставлять пробные партии в Китай.

Интерес Украины к Китаю понятен: во-первых, крупный кредит, хотя он во многом и товарный, а не денежный. Во-вторых, манящие перспективы роста поставок в Поднебесную сельхозпродукции. Ежегодно Китай импортирует 5–7 млн т кукурузы, при этом основным поставщиком ее всегда были США. Но благодаря неурожаю в США Украина получила выход на новый рынок сбыта, причем практически безграничный – в 1,4-миллиардном Китае внутренний спрос растет из года в год. Хотя 5–7 млн т кукурузы отечественные аграрии прямо сейчас не обеспечат – по оценкам Украинской аграрной конфедерации, в нынешнем году поставки могут составить от силы 1 млн т.

Выгодны отношения с Украиной и Китаю. Во-первых, он получает диверсификацию поставок зерновых, а значит, возможность выбирать, где цена и условия контрактов выгоднее. Во-вторых, увеличивает сбыт продукции в Украину. В-третьих, расширяет сферу обращения юаня.

Назначение второго займа (3,6 млрд долл.) – перевод отечественных теплоэлектростанций с дорожающего природного газа на уголь. Так, за деньги КНР предполагается перевести четыре из восьми государственных теплоэнергоцентралей на водоугольное топливо, и в связи с этим построить заводы по газификации бурого и каменного угля.

«Это позволит снизить годовое потребление газа Украиной на 4–5 млрд куб. м, отмечают эксперты. Пойти на этот шаг Украину вынудил «Газпром», вновь занявший жесткую позицию на газовых переговорах», – пишет газета «Коммерсант».

Были названы и объекты, которые модернизируют за китайские миллиарды – Зуевская, Николаевская, Криворожская и Симферопольская ТЭЦ.

«Возрастает значение нашего партнерства с Пекином и в разрезе критически важного для укрепления суверенитета Украины курса на снижение зависимости от одного поставщика энергоносителей», – пишет в своей статье министр иностранных дел Украины К. Грищенко.

При этом, по словам министра, в добычу углеводородов на территории нашего государства будут широко вовлечены американские и европейские компании. И все это уже в среднесрочной перспективе обеспечит энергетическую независимость Украины, без которой мы не имеем свободы во внешней и внешнеэкономической политике. «Поэтому сегодняшнее партнерство с КНР

мы без всяких преувеличений можем называть стратегическим, исходя из того очевидного факта, что оно помогает нам решать стратегические задачи национального развития», – отмечает К. Грищенко.

Он добавляет, что «традиционный треугольник ЕС – Россия – США при всей важности отношений с каждым из его узлов все-таки стал тесен для Украины, которая нуждается в ускоренной модернизации».

Однако эксперты говорят о том, что подобное замещение газа углем грозит Украине экологическими проблемами. Кроме того, оно позволит отказаться лишь от 10 % потребляемого российского газа. С другой стороны, привлечение китайских кредитов увеличит сумму гарантированного государственного долга почти на половину, что негативно скажется на экономике Украины. Впрочем, если отношения с Россией и дальше будут ухудшаться, а контракт, подписанный экс-премьер-министром Ю. Тимошенко, не удастся изменить (следовательно, и цена на газ будет повышаться), замещение газа углем может стать одной из самых популярных мер в стране. При эффективном использовании привлеченных ресурсов наше государство, вследствие внедрения в энергетическом секторе новых технологий и уменьшения потребления природного газа, получит долгосрочный экономический эффект.

С другой стороны, как отмечает обозреватель «Зеркала недели», привлечение в этом году кредитных ресурсов Китая в сумме 53,8 млрд грн увеличит сумму гарантированного государством долга на 50,7 % – до 160 млрд грн. А размер государственного и гарантированного государством долга в целом до конца года может возрасти до 600 млрд грн, что превышает 40 % ВВП. В международной практике такой уровень считается предельным уровнем долговой безопасности для стран с формирующимися рынками.

Известно, что страны с высоким уровнем внешнего долга уязвимы к прекращению поступления или обратному движению иностранного капитала, а чрезмерный уровень задолженности порождает обратные стимулы для частных инвесторов и правительств и подрывает долгосрочные основы экономического развития.

Частные кредиторы, учитывая высокий и постоянно растущий размер долговой нагрузки, будут требовать существенного повышения процентных ставок по новым займам, а в случае влияния негативных внешних шоков на экономику или финансовую систему Украины будут резко уменьшать свои вложения в долговые обязательства государства.

В таких условиях существенно повышается вероятность возникновения долгового кризиса в Украине, толчком к которому может стать как сужение потенциала для привлечения новых займов, так и невозможность государства рассчитаться по существующим обязательствам вследствие недостаточности бюджетных средств. Долговой кризис, в свою очередь, станет детонатором раскручивания спирали дестабилизации национальной финансовой системы и распространения кризисных явлений в реальном секторе.

Следует отметить что плюсом китайских кредитов является и их сравнительная дешевизна. Украина может получить среднесрочные займы на три-пять лет под 5–6 % годовых (для сравнения: двухлетний кредит российского ВТБ стоил Украине 7 %).

Впрочем, эксперты напоминают, что Пекин не дает кредитов «просто так». Как известно, Китай ведет активную внешнеэкономическую экспансию практически во всех основных регионах планеты, которую называет «программой выхода за рубеж». Страна является крупнейшим держателем госдолга США, владея американскими облигациями на 1,1 трлн долл. Что касается Европы, то недавно премьер-министр КНР Вэнь Цзябао заявил о готовности выделить европейским странам адресную кредитную линию на 10 млрд долл. Особый акцент Поднебесная делает на страны Восточной и Южной Европы, стремясь к 2015 г. довести объем торговли с ними до 100 млрд долл.

В последние годы государственные банки Китая активно предлагают многим странам кредиты, условием получения которых является заказ услуг и товаров у Китая. Таким образом, получается двойная выгода – и банки зарабатывают, и китайские предприятия получают подряды. Например, в случае «аграрного» кредита украинская сторона обязана использовать китайскую технику, семена и удобрения.

Глава подкомитета Верховной Рады по вопросам внешнеэкономических связей И. Грынив добавляет, что в Китае есть специальное постановление, по которому подобные кредиты выдаются, если при их освоении используются работники-китайцы. Тем самым, кроме оборудования и материалов, привлечение денег из Поднебесной может стать поводом для появления у нас китайской рабочей силы. А в целом – открыть двери для широкой экономической экспансии КНР в Украине.

Впрочем, определенные бонусы придется предоставить Китаю и Украине. Главная задача Поднебесной на данном этапе – активное продвижение своих товаров и рабочей силы. Поэтому КНР сконцентрирует свою финансовую помощь на кредитовании конкретных бюджетных проектов. «Китайские кредиты – это, по сути, проектное финансирование, которое выделяется под строительство конкретных объектов и реализацию проектов. Значительная часть этих денег вернется опять-таки в китайскую экономику, поскольку Украина будет закупать там технику, технологии, привлекать рабочую силу и т. д.», – объясняет главный экономист Dragon Capital Е. Белан.

В данном контексте следует отметить, что два вышеназванных кредита – не первые в отечественной практике и даже не первые в ТЭК. Ранее Киев уже привлек 1,03 млрд долл. китайских средств на техническое переоснащение угольных шахт, и в 2012 г. в качестве пилотного проекта запланирована реконструкция шахты им. Мельникова. А в конце 2011 г. Пекин предложил заменить своими деньгами средства МВФ, ведь украинское руководство пока не может добиться от фонда очередного транша.

Что касается других направлений сотрудничества Украины и КНР, то, например, в области инфраструктуры уже не первый год прорабатываются планы совместного строительства и реконструкции автодорог, мостов, морских портов. Например, ChinaBankofDevelopment и корпорация FanZheng интересуются участием в строительстве современной автомагистрали Луганск – Чоп. По мнению президента Украинского аналитического центра А. Охрименко, если Пекин серьезно «заходит» в страну, то, конечно, заинтересован и в развитии ее инфраструктуры.

Кроме того, 11 сентября 2012 г. ведомства водных ресурсов Украины и Китая подписали меморандум о взаимопонимании. Целью меморандума является сотрудничество стран в сферах управления водными ресурсами и их охрана, прогнозирования паводков и их предупреждение, система управления информацией противопаводковой защиты и контроля паводков и технологии уменьшения последствий катастроф, обмен и совместные научные и технологические исследования, связанные с водными ресурсами.

Также в конце августа по приглашению министра общественной безопасности Китая Мэн Цзяньчжу делегация Министерства внутренних дел Украины во главе с В. Захарченко находилась в Китайской Народной Республике. Поводом для встречи послужило подписание Протокола о сотрудничестве между МВД Украины и Министерством общественной безопасности КНР. СМИ отмечают, что подписание данного Протокола является важной вехой на пути дальнейшего развития двусторонних отношений в правоохранительной сфере, а проведение совместных семинаров, рабочих встреч и операций можно будет рассматривать как одну из форм подобного сотрудничества и обмена опытом в будущем.

Активизировались двусторонние контакты и в гуманитарной сфере. Так, 18 сентября в Национальной библиотеке Украины имени В. И. Вернадского состоялось открытие выставки работ ученых-обществоведов Китайской Народной Республики. В открытии выставки приняли участие сотрудники Академии общественных наук КНР, Посольства КНР в Украине, Национальной академии наук Украины, НБУВ.

Как отметил в своем выступлении во время открытия выставки заместитель директора Центра документации и информации Академии общественных наук КНР Чжуан Цяньшен, Академия общественных наук КНР заинтересована в интенсификации научных связей с Национальной академией наук Украины, налаживании эффективного обмена научным потенциалом с целью решения актуальных проблем, связанных с глобальными общественными трансформациями.

Участники мероприятия высказали убежденность в том, что данная выставка закладывает научную платформу для развития дальнейшего эффективного сотрудничества между Украиной и КНР в гуманитарной сфере.

Также между правительством Украины и правительством Китайской Народной Республики в этом году заключено соглашение о предоставлении

компьютерного оборудования для общеобразовательных учебных заведений Украины. Согласно данному соглашению, уже 21 августа Донецкая область бесплатно получила 1545 персональных компьютеров, предназначенных для общеобразовательных школ городов и районов.

Интенсифицируются двусторонние украинско-китайские отношения и на региональном уровне.

Значительным шагом по дальнейшему развитию торгово-экономического сотрудничества, обмена опытом в сфере земельных отношений и налаживанию дружеских отношений между Украиной и провинцией Хэнань стал визит ее делегации в Украину, рабочие встречи и переговоры с руководством Госземагентства Украины. Во время встречи руководителя земельного ведомства С. Тимченко с представителями одной из передовых провинций КНР говорилось, кроме прочего, о развитии земельных отношений, проведении земельной реформы и поиске путей улучшения наполнения госбюджета.

Кроме того, Крым и китайская провинция Хайнань будут развивать сотрудничество в сфере туризма, сельского хозяйства, культуры и банковского сектора. Соответствующая договоренность была достигнута в ходе встречи председателя Совета министров АРК А. Могилева с делегацией провинции Хайнань.

В свою очередь вице-губернатор народного правительства провинции Хайнань Чэнь Чэн сообщил, что основная цель приезда китайской делегации – развитие сотрудничества и обмен опытом в сфере туризма, а также изучение возможности поставки крымских вин в Китай.

Китайский интернет-сайт southcn.com сообщает о визите председателя народного правительства провинции Гуандун (южный Китай) Чжу Сяоданя в Киев, где он, в первую очередь, посетил Институт электросварки им. Е. О. Патона НАНУ. «Стороны достигли консенсуса относительно необходимости дальнейшего укрепления научного и технологического сотрудничества, развития взаимодействия в таких сферах, как атомная энергетика и новые материалы», – отмечается в сообщении. Автор статьи указывает на то, что в провинции Гуандун успешно осуществляются совместные проекты между китайской стороной и Институтом им. Е. О. Патона.

В целом же эксперты выделяют такие главные сферы интересов Поднебесной в Украине: промышленное сырье, сама промышленность, инфраструктура, финансы и АПК. Собственно, этот список охватывает почти всю национальную экономику. А значит, при развитии китайской экспансии Украина будет включена в орбиту реального влияния КНР, несмотря ни на какие режимы свободной торговли и ассоциации.

Украинский экономист В. Лановой сводит основной интерес КНР в конкретно взятой украинской экономике к двум комплексным мотивациям: первая – доступ к богатой сырьевой и индустриальной базе с квалифицированной рабочей силой, вторая – одновременное укрепление влияния на СНГ и ЕС. Китай может приблизиться к этим крупным рынкам сбыта, создавая или по-

купающая в Украине профильные производства. Известно, что важнейшим минимумом отечественных промпредприятий является дороговизна газа, но если эту проблему удастся ослабить с помощью перевода на уголь, то КНР получит удобную площадку для дальнейшего рыночного продвижения по всей Европе от Британии до Урала.

Экономисты полагают, что значительная активность Поднебесной в Украине ставит под удар интересы России в нашей стране. К примеру, перевод ТЭС на угольное топливо способен сэкономить 6 млрд куб. м в год природного газа, при том что в 2011 г. отечественный рынок импортировал 45 млрд куб. м. А в перспективе – при развитии собственной добычи, энергосберегающих подходов и снижении ежегодного потребления до 38–40 млрд куб. м – весь газовый импорт может быть сведен к 10 млрд куб. м, допускает В. Лановой. И в таком принципиальном уменьшении зависимости от РФ важную роль может сыграть Китай. Тем более что с учетом реальной расстановки политических сил в Евразии Москва не может эффективно воспрепятствовать экспансии КНР даже на своей собственной территории, подчеркивают эксперты. Не зря заместитель гендиректора Центра исследований Шанхайской организации сотрудничества Лифань Ли недавно отметил, что российскому лидеру В. Путину надо подумать над приглашением Пекина в Евразийский союз – кремлевский проект возрождения своего влияния в СНГ.

И. Грынив дополняет, что Поднебесная постепенно усиливает влияние на всем постсоветском пространстве, начиная от географически близкой Средней Азии и заканчивая всеми тремя славянскими республиками. «Да, это конкуренция с россиянами, в которой используются все рычаги, включая кредиты. И эту борьбу Москва не выиграет», – убежден аналитик.

«Кроме того, если Украина “подружится” с КНР, ей будет проще торговаться с Россией по любым вопросам – от газа до поставок сыра. Если правильно построить отношения с Пекином, Украина смогла бы значительно нарастить экспортную выручку за счет продажи товаров, и прежде всего продуктов питания в Китай. В этом случае она смогла бы со временем добиться положительного сальдо внешней торговли, в том числе за счет уменьшения производства металла и, соответственно, сокращения закупок природного газа в России», – считает президент Украинского аналитического центра А. Охрименко.

Не обошли вниманием тему взаимоотношений Украины и КНР и зарубежные СМИ.

Так, FinancialTimes сообщает о договоренности между правительством Украины и государственным Экспортно-импортным банком Китая, готовящейся к подписанию в октябре, в соответствии с которой Китай собирается дать Украине кредит на 3 млрд долл. при условии, что она вернет долг кукурузой.

Издание приводит слова министра аграрной политики и продовольствия Украины Н. Присяжнюка, сказавшего, что Украина обязывается поставлять в

Китай около 3 млн т кукурузы в год по рыночным ценам, пока кредит не будет погашен. «Предполагается, что сделка между Украиной и Китаем может вызвать беспокойство у других импортеров сельскохозяйственных продуктов в юго-западной Азии, в частности у Японии и Южной Кореи.

... Сделка с Китаем может улучшить репутацию Украины на зерновых рынках мира, пострадавшую после того, как в 2010–2011 гг. страна ограничила экспорт зерна, мотивировав этот шаг плохим урожаем», – прогнозирует издание.

«Бывшие советские республики активно развивают сотрудничество с Китаем, что вызывает беспокойство в России, которая считает их своей зоной влияния», – пишет японская газета *Nihon Keizai Shimbun*. Китай инвестирует в Украину и Киргизию, получая взамен столь необходимые ему продовольствие, электроэнергию и минеральные ресурсы.

По мнению автора статьи, это происходит потому, что Китай не выдвигает никаких условий при экономическом сотрудничестве. В то время как западные страны требуют от бывших советских республик демократизации, а режим В. Путина, в частности в Киргизии, в обмен на инвестиции хочет добиться увеличения российского присутствия в важных отраслях экономики этой страны.

Издание пишет, что Украина и страны Средней Азии не хотят попадать в экономическую зависимость от России. В связи с этим они стремятся развивать отношения с Китаем.

Таким образом, большинство экспертов, констатируя значительное оживление украинско-китайских отношений в последнее время, позитивно расценивают данную тенденцию, взаимовыгодную для обеих стран.

С другой стороны, некоторые обозреватели высказывают опасения, что обратной стороной подобного сближения является включение Украины в число целей экономической экспансии Пекина. А она впоследствии конвертируется и в политическое влияние, как это уже происходит в развивающихся странах, да и в США, которые вынуждены считаться с интересами Китая как своего главного иностранного кредитора.

В целом же в дальнейшем Украине следует развивать и углублять сотрудничество с Китаем, но при определении перспективных сфер сотрудничества нужно отказаться от привлечения связанных кредитов и импорта товаров и услуг из Китая для потребностей украинских предприятий, не реализующих инвестиционные проекты общегосударственного значения. Только в случае, если проекты, инициированные китайской стороной, являются не только средством продвижения экономических интересов Китая, но и согласовываются с национальными приоритетами Украины (отображенными в программных и стратегических документах), государство должно принимать на себя конкретные обязательства. Балансирование интересов разных сторон и поиск сфер взаимовыгодного сотрудничества должны стать основой межгосударственных отношений между Украиной и Китаем.

Зернові перспективи

Цього року аграріям України довелося працювати в складних умовах. Однак вони зробили все можливе, щоб країна була з хлібом. Як зазначив Президент України В. Янукович під час відкриття XXIV Міжнародної агропромислової виставки «Агро-2012», сільське господарство в Україні – запорука стабільності й впевненості в майбутньому. «В АПК формується значна частка ВВП. Український селянин залишається дбайливим господарем, який вміє працювати, упроваджувати нові технології, виробляти якісну продукцію. Нині аграрний сектор демонструє високі темпи зростання. У 2012 р. виробництво сільськогосподарської продукції зросло в 15 регіонах», – зазначив глава держави.

В. Янукович також підкреслив, що до того ж Україна твердо закріпила за собою звання однієї з провідних зернових держав світу. «Урожай зернових і зернобобових культур очікується в розмірі майже 46 млн т. З початку року експортовано агропродукції більше ніж на 9 млрд дол., що на 35 % більше, ніж роком раніше», – підсумував Президент України.

Разом з тим, як зазначають експерти, сільськогосподарські роботи ще тривають. Не закінчено збирання врожаю, і вже розпочалася нова посівна кампанія. Від злагодженості дій аграріїв і влади значною мірою залежатиме врожай 2012 р. і врожай 2013 р. Поки ж українські аграрії станом на кінець першої декади вересня намолотили 26,29 млн т зерна.

Частка ранніх зернових становить понад 25 млн т зерна, зазначив директор департаменту економічного розвитку й аграрного ринку Міністерства аграрної політики і продовольства України С. Кваша. За його даними, на площі 5 млн 623 тис. га намолочено 16 млн 287 тис. т пшениці. Ячменю зібрано 7 млн 146 тис. т, жита – 700 тис. т, вівса – 665 тис. т.

Такі результати, за словами посадовця, дають підстави вважати, що за основними показниками зернового ринку Україна цілком забезпечує власну продовольчу безпеку. У 2012 р. на харчові потреби може бути спожито 5 млн 240 тис. т продовольчого зерна.

За інформацією АПК-Інформ, в Україні, станом на 7 вересня, зернові й зернобобові культури зібрано на 10,18 млн га площ, що становить 68 % від прогнозу. Намолочено 26,29 млн т зерна за врожайності 25,8 ц/га.

За даними Міністерства аграрної політики і продовольства України, на аналогічну дату 2011 р. було зібрано 35,15 млн т зерна з площі 11,56 млн га за врожайності 30,4 ц/га. На звітну дату 2012 р. обмолочено 130,0 тис. га (46 %) гречки.

Кукурудзу прибрано з площі 187,2 тис. га. Намолот становить 636,0 тис. т, урожайність – 34,0 ц/га. Зібрано 124,9 тис. т проса з площі 110,3 тис. га (54 %), урожайність – 11,3 ц/га. Соняшник зібрано з площі

968,0 тис. га (20 %). Намолот становить 1,29 тис. т, урожайність – 13,4 ц/га. Аграрії також намолотили 253,1 тис. т сої з площі 170,9 тис. га (12 %) за врожайності 14,8 ц/га.

Крім того, ведуться роботи з підготовки ґрунту під посів озимих культур, уже оброблено 8,72 млн га (96 % від запланованого) земель. До кінця першої декади вересня аграрії засіяли озимим ріпаком під урожай 2013 р. 809,8 тис. га (86 % від плану), іншими озимими культурами – 271,4 тис. га (3 %). З кожним днем ці цифри збільшуються.

На думку експертів, у цьому році погодні умови сприяють посівній кампанії, що дає надію на кращий урожай наступного року. Зокрема, голова Укргідрометеоцентру М. Кульбіда зазначив, що в більшості регіонів країни не очікується проблем з нестачею необхідної кількості вологи для посівів. За його словами, проблеми з вологістю можуть бути тільки на Півдні України, зокрема в Одеській, Миколаївській, Херсонській областях, степовій частині Криму й частково в Запорізькій області.

Тим часом аграрії переймаються проблемами реалізації вирощеного врожаю. Не завжди вистачає зерносховищ, та й продати зерно з вигодою – проблема. Проте, як зазначають експерти, експорт зерна в Україні у 2012/2013 маркетинговому році (МГ, липень 2012 р. – червень 2013 р.) може становити не менше 25 млн т. «Ми матимемо близько 60 млн т зернових (з урахуванням перехідних залишків у розмірі 12 млн т). Ця величезна кількість, яка дасть нам можливість експортувати, думаю, не менше 25 млн т зерна», – вважає Л. Козаченко, президент Української аграрної конфедерації (УАК).

Він також не бачить підстав для введення обмежень на експорт зернових. «Я не бачу підстав ухвалення будь-яких обмежень, тому що ми маємо величезні перехідні залишки. Уперше в історії України ми на початок нового сезону маємо приблизно 12 млн т залишків з минулого сезону», – зазначив президент УАК.

Л. Козаченко не виключив, що теоретично обмеження може бути введено для різкого зниження цін на продовольство напередодні виборів у країні. До того ж він додав, що не чув подібних пропозицій від політиків.

Тим часом, як інформують ЗМІ, обсяги експорту вітчизняного зерна з початку поточного маркетингового року становлять 2,74 млн т (станом на початок вересня). Продаж за кордон пшениці зріс удвічі й тепер становить 1,17 млн т. Ще кращі справи з експортом кукурудзи, обсяги якого становлять 1,04 млн т (торік на цей час – 480,4 тис. т). У три з половиною рази більше стали купувати за кордоном й української сої. Щодо ріпаку, то його продаж з початку 2012/2013 маркетингового року збільшився на 12 %.

Попри ці успіхи українські експортери зерна все ж відчують труднощі з вивезенням продукції, адже, як повідомив президент Української зернової асоціації В. Клименко, існують деякі непорозуміння між ними й Державною службою з карантину рослин України, унаслідок чого блокуються поставки

сої, ячменю й кукурудзи торішнього врожаю. Тому серпневий експорт зерна не перевищив 1,5 млн т при прогнозі 1,7–1,8 млн т. За його словами, в Україні поновилося адміністративне блокування експорту зернових.

Учасники ринку стверджують, що завдяки оперативному втручання Мінagroполітики проблему вдалося вирішити, проте побоюються нових претензій з боку перевіряючих органів.

За словами Л. Козаченка, експорт таки зсунувся з місця. «У двадцятих числах серпня відбулося декілька нарад під головуванням заступника міністра аграрної політики і продовольства О. Сеня, під час яких питання вдалося вирішити», – сказав він.

Експерти зазначають, що уряд обіцяв не застосовувати обмежень на експорт зернових. Однак сьогоднішня практика показує, що такі обмеження не обов'язково оформляти на папері – достатньо до компанії надіслати перевіряючих, і вони загальмують процес. На думку експертів, якщо це відбудеться, то експорт зернових з України у 2012/13 маркетинговому році буде набагато нижче заявлених Мінagroполітики 20–21 млн т.

Поки що Міністерство аграрної політики і продовольства відзначає дуже швидкі темпи експорту пшениці. Про це на прес-конференції повідомив директор департаменту економічного розвитку аграрного сектору Міністерства аграрної політики і продовольства України С. Кваша. За його словами, Україна вже екпортувала понад 2 млн т пшениці (на 10 вересня – 1,8 млн т), а згідно з меморандумом з експортерами, запланований обсяг експорту становить 4 млн т пшениці. С. Кваша зазначив, що після вересневого звіту щодо експорту зерна стануть відомі точні обсяги експортованої пшениці.

Він також уточнив, що якщо експорт пшениці здійснюватиметься такими темпами, то вказані обсяги буде вивезено до лютого 2013 р. Крім того, на його думку, експортери повинні будуть домовитися про обмеження обсягів поставок пшениці на рівні 50–100 тис. т щомісячно, і зробити акцент на інші культури.

Деякі ЗМІ повідомили, що уряд може обмежити експорт продовольчої пшениці у 2012/2013 маркетинговому році (липень 2012 р. – червень 2013 р.), якщо він сягне 4,5–5 млн т. За інформацією ЗМІ, про це повідомив міністр аграрної політики і продовольства України М. Присяжнюк на прес-конференції в середу, 12 вересня. За словами міністра, якщо експорт продовольчої пшениці сягне 4,5–5 млн т, уряд може розглянути питання про доцільність введення обмежень. «Що стосується продовольчої пшениці, то я вважаю, що після 4,5–5 млн т пшениці, звичайно, ми розглядатимемо питання щодо того, який далі спільно з зернотрейдерами знайти план і торгівлі, й експорту», – зазначив Н. Присяжнюк.

Проте, як відомо, М. Азаров зазначав, що цього року квот на експорт зерна не буде. Він запевнив, що на сьогодні підстав для обмежень експорту зерна немає.

У свою чергу аграрії спростовують інформацію, що з'явилася в ЗМІ, про можливе введення мораторію на експорт зерна. За словами президента Української аграрної конфедерації С. Стоянова, ЗМІ невірно трактують інформацію, озвучену міністром аграрної політики і продовольства М. Присяжнюком. За його словами, ідеться про практику щомісячного обмеження на вивіз зерна, яка існує вже давно. З жовтня 2011 р. у країні діє меморандум, відповідно до якого для всіх експортерів існує певна межа продажів. Вона становить 4 млн т для пшениці, 12,5 млн т для кукурудзи і 3 млн т для ячменю. Коли 80 % обсягу експортовано, учасники ринку вступають у консультації, вирішуючи, вводити квоти на подальші поставки чи ні.

За словами С. Стоянова, на сьогодні до дедлайна, після якого й починаються переговори, залишилося експортувати ще 1,4 млн т пшениці. Це ж, як мінімум, два місяці роботи. «Якщо в країні за 20 років не впроваджено продовольчого субсидування населення, то влада завжди вдаватиметься до подібних методів. Але сьогодні алгоритм визначено, і немає таких питань», – зазначив С. Стоянов.

О. Юхновський, президент Союзу виробників харчової промисловості України, також зазначив, що офіційна позиція уряду з питання експорту зерна не змінювалася. Планується навіть у перспективі збільшення експорту. Для цього потрібні додаткові можливості. Планується більш тісне співробітництво з іншими країнами в цій сфері. Зокрема, Мінагрополітики України й Міністерство сільського господарства Росії обговорюють питання про створення Чорноморської зернової ради.

За інформацією ЗМІ, 5 вересня 2012 р. у Києві в рамках ділової програми Міжнародної агропромислової виставки «Агро-2012» відбулася зустріч заступника міністра сільського господарства РФ І. Шестакова з заступником міністра агрополітики і продовольства України О. Сенем. Головним пунктом переговорів стало питання про створення Чорноморської зернової ради – координуючого органу, головним завданням якого буде обмін інформацією в цілях забезпечення конкурентних переваг Росії та України на світовому ринку зерна. Передбачається, що створення ради також сприятиме збільшенню сумарного виробництва зернових культур у країнах-членах, зміцненню й розвитку експортних можливостей, у тому числі підвищенню ефективності використання експортної інфраструктури й зниженню експортних витрат.

Як інформують ЗМІ, у довгостроковому плані діяльність ради дасть змогу виробити уніфіковані правила торгівлі, загальні підходи відносно експорту зерна, проводити злагоджену інвестиційну політику, здійснювати, за необхідності, взаємопоставки зерна, реалізовувати спільні проекти з розвитку інфраструктури зернового ринку в третій країнах. Планується, що зустріч відбудеться 12 жовтня 2012 р. у Москві.

Деякі експерти, аналізуючи зерновий ринок, вважають, що Україна, як зернова держава, останнім часом стрімко перетворюється з «житниці» на «фу-

ражницю» при значній частці й зростанні посівів технічних культур. Причиною цього дедалі дошкульніші природні катаклізми, що негативно впливають на більш ризикові озимі культури (пшеницю та ячмінь), так і «рукотворні справи» – невідшкодування ПДВ, квотування, насамперед пшениці, що останніми роками буквально «політизувало» цю культуру.

За інформацією ЗМІ, дані Державної служби статистики показують, що під урожай 2012 р. українськими аграріями було засіяно 6625 тис. га продовольчих культур, що на 971 тис. га, або 13 % менше 2011 р., у тому числі пшениці, відповідно – 5791 тис. га; 990 тис. га та 15 %. Натомість зернофуражних культур було посіяно 8939 тис. га – на 812 тис. га, або 10 % більше, ніж під урожаєм попереднього року, у тому числі кукурудзи на зерно, відповідно, 4719 тис. га; 1099 тис. га та 30 %.

При цьому українські аграрії у 2012 р. посіяли 7549 тис. га (+108 тис. га) технічних культур, у тому числі соняшнику – 4889 тис. га (+150 тис. га), сої – 1470 тис. га (+336 тис. га).

Щоправда, більшість експертів з розумінням ставляться до ситуації, що склалася. Адже аграрії вимушені були пересівати озимі культури, які загинули, і на цих місцях висівали технічні культури.

За словами експертів, в уряді розуміють, що зернове господарство України є стратегічною та однією з найбільш ефективних галузей народного господарства. За умов раціонального господарювання воно може приносити значні прибутки державі. Продовольча проблема у світі загострюється, і Україна може зробити значний внесок в її вирішення.

Середній обсяг виробництва зерна за 2006–2010 рр. становив в Україні 40,4 млн т, або 879 кг на душу населення. Значно зросло виробництво зернових у 2008 та 2009 р. – відповідно до 53,3 та 46,0 млн т, а в 2011 р. було зібрано 56,7 млн т, що є рекордним.

Експерти зазначають, що одним із пріоритетних чинників, без якого не можна вирішити проблему підвищення продуктивності й ефективності в зерновиробництві, є його інтенсифікація. Як форма розширеного відтворення вона базується не тільки на кількісному нарощуванні ресурсів, а й на більш раціональному їх використанні, а саме: оптимізації режиму живлення й застосуванні інтегрованої системи захисту рослин від хвороб, шкідників і бур'янів, сучасних високопродуктивних машин і знарядь...

За інформацією ЗМІ, наукові установи Національної академії аграрних наук України разом зі структурними підрозділами Міністерства аграрної політики та продовольства України розробили Програму «Зерно України-2015», у якій визначено шляхи нарощування виробництва зерна, поліпшення його якості, розкрито технологічні, економічні й нормативно-правові засади вирішення зернової проблеми.

На думку експертів, Україна має повернути втрачені позиції обсягів виробництва зерна шляхом інтенсивного ведення галузі зерновиробництва, осна-

щення господарств технікою, упровадження сучасних сортів і гібридів, поліпшення насінницької справи, освоєння ресурсощадних технологій, більш раціонального використання біокліматичного потенціалу й зональних природно-кліматичних умов стосовно вирощування окремих зернових культур.

Згідно з Державною програмою «Зерно України-2015», посівні площі зернових культур у 2015 р. мають становити в межах 16,2 млн га, у тому числі озимої пшениці – не менше 6,0 млн га, озимого ячменю – 1,2 млн га, озимого жита – 0,3 млн га, кукурудзи – 4,0 млн га, ярого ячменю – 2,2 млн га. Площі посіву проса й сорго – 0,5 млн га, гречки – 0,3 млн га. У польових сівозмінах зернові культури повинні займати в господарствах степової зони 55–60 % ріллі, лісостепової – 50–55 % і поліської зони – 40–45 %. У степовій зоні буде надаватися пріоритет озимим пшениці та ячменю, сорго – у лісостеповій, крім того, ярому ячменю й зернобобовим культурам, а на Поліссі – озимому житу, тритикале, ярим зерновим колосовим і круп'яним культурам. В усіх зонах доцільно розширити такі високопродуктивні зернові культури, як озиме та яре тритикале. Виробництво зерна на цих площах за середньої врожайності 43–45 ц/га становитиме у 2015 р. близько 71 млн т.

Експерти вважають, що важливим заходом отримання достатніх валових зборів зерна є розміщення зернових культур. Набутий багаторічний досвід показує, що за рахунок поліпшення попередників зернових культур можливе збільшення виробництва зерна до 9 %. Порушення системи сівозмін призводить до виснаження ґрунтів і зменшення продуктивності гектара сівозмінної площі, а в кінцевому підсумку негативно позначається на економічних показниках виробничої діяльності більшості аграрних підприємств.

Серед питань, які сприяють стабілізації обсягів виробництва зерна в Україні, важливе місце посідає раціональне використання генетичного потенціалу сортових ресурсів. Фактично доведено, що в Україні є достатньо біологічних ресурсів (сортів, насіння), які в поєднанні з технологічними розробками здатні забезпечити очищення посівів від бур'янів, знизити пороги шкодочинності різних видів хвороб і шкідників, а також забезпечити високу якість продукції.

За словами експертів, для виконання Програми «Зерно України-2015» триватиме робота з реформування й становлення галузі насінництва та розвитку ринку насіння, а саме: забезпечення товаровиробників рослинницької продукції високоякісним насінням перспективних сортів і гібридів, занесених до Реєстру сортів рослин на 2011 р. та наступні роки, усіх родів і видів сільськогосподарських рослин для сортооновлення й сортозаміни, формування Державного резервного насінневого фонду і створення виробниками насіння власних насінневих страхових і перехідних фондів; прискорення впровадження у виробництво сортів і гібридів зернових культур нового покоління, адаптованих до агроекологічних умов вирощування з цінними господарськими властивостями; використання для сівби насіння, що відповідає вимогам дер-

жавного стандарту за сортовими й посівними показниками; прискорення виходу України з насінницькою продукцією на європейський і світовий ринок, неухильного виконання прийнятих зобов'язань щодо міждержавних поставок насіння зернових культур; переходу на контрактну систему виробництва й реалізації елітного насіння за ліцензійними угодами; проведенню обов'язкової сертифікації насіння зернових культур; нарощування фінансування програми підтримки селекції та насінництва, кошти яких спрямовуються на закупівлю оригінального та елітного насіння зернових культур і фінансування цільових селекційно-генетичних програм.

Відповідно до загальновизнаних норм міжнародного права й законодавства в інтересах продовольчої безпеки України буде розроблено заходи зі стимулювання експорту зерна, спрямовані на забезпечення стабільності внутрішнього ринку.

На думку експертів, реалізація програмних положень щодо забезпечення матеріально-технічними ресурсами, дотримання технологічних параметрів виробництва зерна та ефективності економічних механізмів розвитку ринку зерна дасть змогу забезпечити його виробництво на рівні 71–80 млн т. До того ж Україна цілком реально може відновити використання зерна тваринництвом у межах 17–19,4 млн т. Згідно з даними балансу попиту й пропозиції зерна, у перспективі зерно в країні використовуватиметься таким чином: на харчування – 7,0 млн т, насіння – 3,1 млн т, фуражні цілі – 17–19,4 млн т та експорт – 35–36 млн т.

Першочергове завдання держави – гарантувати продовольчу безпеку. Тому формування достатніх запасів зерна (продовольчого і фуражного), при зазначеному рівні його виробництва на рівні чотиримісячного запасу внутрішнього споживання, є пріоритетним завданням уряду. Таким потребам відповідає обсяг зерна на підприємствах від 6 до 7,2 млн т.

Експерти наголошують, що повномасштабне впровадження проекту завдяки гармонізації програмних складових частин дасть можливість збільшити валове виробництво зерна на 30 млн т, у тому числі 2,4 млн т зерна за рахунок забезпечення якісного оброблення ґрунту й збереження родючості; 3,6 млн т зерна за рахунок підвищення рівня розвитку селекції в рослинництві за державною підтримкою, створення високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур; 10,2 млн т зерна за рахунок збільшення обсягів обігових коштів сільгоспвиробників шляхом виплати дотацій на 1 га посівів зернових культур і впровадження адаптивних технологій; 2,5 млн т зерна за рахунок компенсації вартості електроенергії, спожитої на полив, і відновлення зрушувальних земель; 3,0 млн т зерна за рахунок введення в експлуатацію 2650 енергонасичених тракторів з ґрунтообробними посівними комплексами; 6,0 млн т зерна за рахунок введення в експлуатацію 8700 високопродуктивних зернозбиральних комбайнів і запобігання втратам під час збирання врожаю; 2,2 млн т зерна за рахунок введення в експлуатацію 250 високопродуктивних

самохідних оприскувачів і поліпшення фітосанітарної ситуації посівів. Оптимізація технологічного комплексу виробництва зерна, адаптація його до тенденцій розвитку ринків зернової продукції та забезпечення екологічної спрямованості агросистем дасть змогу, збільшуючи врожайність зернових культур до 49,4 ц/га, підтримувати на високому рівні показники економічної ефективності й довести прибутковість галузі до 33,8 млрд грн. Для виконання програми уряд уже сьогодні намагається зробити все можливе. Як заявив міністр аграрної політики і продовольства М. Присяжнюк, уряд сподівається, що незабаром в Україні стане простіше виробляти й купувати сільськогосподарську техніку. Підставою для такого оптимізму є намір держави залучити провідні світові компанії для оновлення продукції вітчизняних підприємств. З цієї метою уряд планує ініціювати внесення змін у Закон «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу». Щоб допомогти фермерським і приватним сільським господарствам купити необхідну для обробки землі техніку, Кабмін удосконалює механізм фінансового лізингу.

За словами М. Присяжнюка, нині Міністерство аграрної політики і продовольства розробляє нову Державну цільову програму реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 р.

Зокрема, для відновлення машинобудівної галузі уряд продовжує здійснювати ряд заходів, спрямованих насамперед на підтримку українських виробників техніки, а також допомогу аграріям в її купівлі. «Завдяки технічному переоснащенню Україна зможе в найближчі п'ять років збільшити виробництво зерна до 80 млн т. Тому Міністерство аграрної політики і продовольства простимулює розвиток галузі сільгоспмашинобудування за рахунок нарощування вітчизняного виробництва новітньої сільгосптехніки та вдосконалення механізмів придбання її аграріями. Ми привернемо увагу до ринку України провідних світових компаній, щоб дати їм можливість використовувати потенціал українських підприємств, що спеціалізуються на виробництві новітньої сільгосптехніки», – зазначив М. Присяжнюк. При цьому він нагадав, що підприємства, які випускають сільгосптехніку, звільнено від оподаткування прибутку й сплати мита на комплектуючі іноземного виробництва. Розробляються також відповідні зміни до Податкового кодексу України, які стосуватимуться сплати податку на додану вартість й акцизного збору під час здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Як зазначають експерти, фермерам і власникам приватних сільських господарств складно самостійно придбати всю необхідну техніку. В уряді це розуміють, тому Кабмін прагне постійно вдосконалювати механізми державної підтримки, зокрема фінансового лізингу. «Також ми плануємо організувати виплату компенсацій за кредити, які були витрачено аграріями на придбання сільськогосподарської техніки», – повідомив М. Присяжнюк.

У цілому, експерти вважають, що уряд може вирішити поставлені перед країною завдання. І завдяки його допомозі аграрії зможуть збільшити виробництво зерна й забезпечити не лише внутрішній ринок, а також посісти гідне місце на світовому ринку.

В. Пальчук, мл. науч. сотр., канд. наук по соц. коммуникациям

Нужны ли России украинские автомобили или экономические рычаги реализации геополитических проектов

Украина и Россия ввели утилизационный сбор пошлин на импорт автомобилей. Как известно, президент Российской Федерации В. Путин 29 июля подписал закон о введении в России утилизационного сбора на импорт новых и подержанных автомобилей. В соответствии с этим документом, с 1 сентября текущего года уплата утилизационного сбора за транспортные средства при поставке из Украины в Россию должна осуществляться в полном объеме. Заместитель начальника Главного управления федеральных таможенных доходов и тарифного регулирования ФТС России Р. Хакимов, отвечая на вопрос журналистов, будет ли исключение по взиманию этого сбора для автомобилей, произведенных в Украине, сказал: «Федеральным законом это пока не предусмотрено». При этом он отметил, что ставки утилизационного сбора будут регулироваться отдельным постановлением правительства РФ.

Такое решение руководства России вызвало беспокойство украинской стороны. По оценке украинского правительства, с введением утилизационного сбора пошлин на импорт автомобилей в РФ украинские легковые авто на российском рынке возрастут в цене на 600–1000 долл., а грузовые – на 20 тыс. долл. Таким образом, по словам главы украинского правительства Н. Азарова, каждая украинская машина, которая ввозится на территорию РФ, будет добавлять в свою стоимость определенную сумму, которая направлена на утилизацию.

В свою очередь украинские эксперты сходятся во мнении относительно подорожания отечественных авто, которые впоследствии станут неконкурентными на российском рынке. По их подсчетам, введение Россией утилизационного сбора на автомобили приведет к подорожанию украинских авто в РФ на 10–12 %. Это означает, что для отечественной автопромышленности емкий рынок России фактически закрыт. По словам генерального директора всеукраинской ассоциации автомобильных импортеров О. Назаренко, 43 % украинских авто экспортировалось в Россию, то есть Украина теряет почти

половину своего рынка. Такие прогнозы связаны с тем, что в Россию экспортируются в основном украинские автомобили низкого ценового сегмента, потребители которых очень чувствительны к малейшему росту цен. «Украинские заводы работают в низкобюджетном сегменте, где потребители очень чувствительны даже к небольшому повышению стоимости автомобиля. Поэтому, чтобы сохранить текущие позиции на рынке, необходимо сохранить цены на текущем уровне, в противном случае ЗАЗ и “Богдан” рискуют сократить долю на рынке минимум на треть», – цитирует «Коммерсантъ-Украина» аналитика российского «ВТБ-Капитала» В. Беспалова. Он утверждает, что заявленная сумма утилизационного сбора будет закладываться в стоимость автомобиля, что фактически прибавит 10–12 % к средней стоимости украинских автомобилей в РФ. Российское новшество подразумевает, что сбор ляжет на плечи продавцов автомобилей и тех граждан, которые ввозят автомобили на территорию РФ.

В связи с прогнозируемыми последствиями для отечественной автопромышленности украинское правительство рассмотрело вопрос о введении аналогичного сбора в Украине по отношению к товарам, на которые распространяется действие утилизационного сбора в России. «Словом, наши действия будут абсолютно адекватными действиям наших российских партнеров», – написал Н. Азаров в своем Facebook 31 августа. Как известно, Кабинет Министров Украины принял постановление, согласно которому юридические и физические лица, импортирующие для свободного обращения транспортные средства и кузова для них из Российской Федерации, обязаны самостоятельно обеспечить дальнейшую заготовку и утилизацию отходов или заключить соответствующий договор с предприятиями с учетом утвержденных правительством граничных цен.

Эксперты не считают такие действия украинской стороны достаточно целесообразными. Не стоит забывать о том, что Украина очень крепко привязана к российским рынкам, поставляя в РФ около 80 % своих товаров. Если развернется полномасштабная «автомобильная война», могут возобновиться и другие торговые войны (например, «сырная»), которые вряд ли будут на руку украинским производителям, утверждает старший юрист адвокатского объединения «Волков и Партнеры» А. Заблоцкий. Такие предостережения украинских экспертов подтверждаются последними заявлениями президента РФ В. Путина о намерении ввести утилизационный сбор на импортную сельхозтехнику. «Думаю, это целесообразно, возможно и, главное, не противоречит правилам ВТО», – подчеркнул президент РФ. По его словам, Минэкономразвития и Минпромторг России должны представить предложения по этому вопросу. В том, чтобы ввести сбор, может быть заинтересована и Беларусь, добавил В. Путин. В украинском правительстве говорят, что официальных уведомлений российской стороны о планах ввести утилизационный сбор с сельхозтехники пока не получали.

Более того, на сегодняшний день Россия входит в тройку лидеров стран-импортеров транспортных средств в Украину. Как сообщили «Комментариям» в Ассоциации «Укравтопром», только в первом полугодии 2012 г. украинцы купили на 210,6 млн долл. автомобилей российской сборки. Это на четверть больше, чем Украина продала за границу своего автотранспорта всем странам-партнерам. И поэтому отказаться от покупки российских автомобилей украинцам будет очень тяжело, утверждают эксперты. «В России много заводов ведущих мировых автокомпаний, чья продукция специально “заточена” под рынок СНГ – выпускаются уникальные модели, устанавливается специальный клиренс под наши дороги и т. д. Поэтому эти автомобили очень популярны в Украине», – рассказал «Комментариям» директор компании Auto Consulting O. Омельницкий.

В настоящее время баланс торговли автомобилями между Украиной и Россией в пользу последней. По данным Госстата Украины, за первое полугодие импорт автомобилей из РФ в Украину составил 19,5 тыс. на сумму 167,8 млн долл. (автобусов 328 на сумму 7,9 млн долл.). Для сравнения: Украина за этот период экспортировала в РФ 13,9 тыс. автомобилей на сумму 108 млн долл. и 404 автобуса на сумму 18,4 млн долл. «Россия экспортирует 2–3 % автомобилей в Украину из общего объема производства, тогда как Украина – почти 50 %», – отмечает гендиректор Всеукраинской ассоциации автоимпортеров и дилеров O. Назаренко.

В связи с таким балансом торговли автомобилями между двумя странами, когда доля украинского рынка в поставках российских автопроизводителей невелика, на позицию российской стороны Киев своим решением о введении утилизационного сбора повлиять не сможет. Такого мнения придерживаются большинство экспертов. Ведь потеря украинского рынка для России не так страшна, как для Украины – российского.

В связи с этим ассоциация автомобильных производителей «Укравтопром» заявила, что считает непродуманным решение Кабинета Министров Украины обязать импортеров российских автомобилей и автобусов обеспечить утилизацию этих транспортных средств. Поскольку постановление КМУ не вводит никаких налогов или сборов, а устанавливает требование к импортерам автомобилей, причем только произведенных в России, самостоятельно обеспечить утилизацию ввозимых автомобилей после вывода их из эксплуатации либо подписать соответствующий договор с определенными компаниями. При этом, по мнению ассоциации, сбор должен вводиться на импортные авто независимо от страны их происхождения.

Впрочем, представители украинского правительства понимают, что данное решение не даст желаемых результатов. Что нужно искать дальнейшие пути выхода из сложившейся ситуации. Как известно, министр экономического развития и торговли П. Порошенко раньше заявлял о том, что украинская сторона предложила РФ несколько вариантов решения этого вопроса. Более того, во время встречи с главой коллегии Евразийской экономической комиссии В. Христенко

П. Порошенко отметил, что на саммите в Ялте 28 сентября Украина намерена поставить вопрос об отмене Россией утилизационного сбора. «Мы очень надеемся, что на саммите глав правительств, который традиционно пройдет в Крыму, нам удастся сделать совместное заявление, и к этому времени у нас уже получится согласовать позиции по взаимному доступу продукции машиностроения в части координации утилизационного сбора и порадовать прогрессом», – отметил министр.

На сегодняшний день украинская сторона ведет переговоры с Россией о взаимном отказе от утилизационного сбора на авто. Первый вице-премьер Украины В. Хорошковский полагает, что взаимная отмена утилизационного сбора на импорт автомобилей Украиной и Россией была бы наилучшим вариантом для обеих сторон. «Что между нашими странами утилизационного сбора вообще не существовало – это для наших стран самый лучший вариант, и мы будем пытаться его представлять нашим партнерам. Мы в переговорном процессе», – заявил В. Хорошковский в ответ на вопрос о реакции российской стороны на такую инициативу Киева.

В правительстве Украины также считают, что введение Россией с 1 сентября утилизационного сбора на автомобили, поставляемые на ее территорию, противоречит нормам Договора о зоне свободной торговли СНГ. Более того, такое одностороннее решение России противоречит Договору Евразийской комиссии, согласно которому именно комиссия является единственным постоянно действующим регулирующим органом Таможенного союза и Единого экономического пространства.

В свою очередь большинство экспертов придерживаются мнения, что введение в действие Россией федеративного закона об утилизационном сборе пошлин с автомобилями, где нет никаких преференций для украинской стороны, показало, что Договор о зоне свободной торговли с СНГ, как и с Россией, является очередной формальностью и не станет достаточным механизмом решения торговых украинско-российских споров.

Вместе с тем для украинских экспертов становится очевидным тот факт, что Россия использует внешнеэкономические вопросы как рычаги давления, чтобы Украина вступила в Таможенный союз. Поэтому и возникают различные торговые войны. В начале месяца издание «Зеркало недели», ссылаясь на источники в дипломатических кругах, сообщило, что президент РФ В. Путин дал украинскому коллеге В. Януковичу два месяца на размышления о направлении интеграции: «В ходе последнего личного разговора еще и был поставлен ультиматум: если в двухмесячный срок Киев не согласится вступить в Таможенный союз, его ждет такое охлаждение торговых отношений, что все нынешние ягоды покажутся лишь цветочками», – пишет «Зеркало недели».

Поэтому без особых результатов украинское правительство пытается договориться с российскими коллегами об эксклюзивном режиме, предполагающем отмену российской защитной меры для Украины. В ответ Киев пока слышит только одно: исключения возможны для членов Таможенного союза. Для

стран-членов Таможенного союза утилизационный сбор не предусмотрен. «У нас федеральным законом перечень льгот установлен, и там льготы только для государств-членов Таможенного союза предусмотрены. Противоречит ли это зоне свободной торговли, я сейчас не готов прокомментировать», – отметил заместитель начальника Главного управления федеральных таможенных доходов и тарифного регулирования ФТС России Р. Хакимов. Выступая на ежегодной ялтинской встрече, вице-премьер РФ А. Дворкович предложил Украине во взаимоотношениях с Таможенным союзом выбрать: политическое партнерство или рынок. «Если рынок, то дискриминация цен всегда присутствует. Если Украина хочет выгодных отношений с Россией, то надо вступить в Таможенный союз», – сказал он.

«Что касается утилизационного сбора, то тут бизнес-интересы российских производителей просто совпали с политическими интересами власти», – сказал НГ руководитель Института публичной политики В. Чумак. Поэтому ряд обозревателей придерживаются точки зрения, что Россия такие шаги приняла, чтобы защитить свою автопромышленность. Это объясняется тем, что в августе Россия окончательно оформила членство во Всемирной торговой организации. С этого же дня началось и выполнение российской стороной взятых на себя обязательств перед ВТО. В частности, они сводятся к тому, чтобы снизить средневзвешенную ставку пошлин на ввоз промышленных товаров с нынешних 9,5 % до 7,3 %. Более трети ставок должны быть снижены либо обнулены сразу с момента вступления. Большинство остальных – в течение трех ближайших лет, и только для тарифных ограничений на ввоз мяса домашней птицы, а также автомобилей, вертолетов и самолетов, установлены более длительные переходные периоды – восемь и семь лет соответственно.

Для украинского автомобильного экспорта это была бы прекрасная перспектива работать в условиях таких пошлин. Но, как утверждают обозреватели, в Москве очень быстро дали понять всем, в том числе и Украине, что свои рынки они просто так не сдадут. С одной стороны, касательно требуемого ВТО снижения ставок таможенной пошлины на импортные автомобили Россия формально это обязательство выполнила. Российское правительство либерализовало пошлины весьма существенно: сбор за ввоз подержанных авто был снижен с 35 % до 25 %, новых – с 30 % до 25 %, а малолитражек – с 30 % до 20 %. Но синхронно были повышены ставки так называемого утилизационного сбора, что сделало импорт автомобилей в Россию еще менее выгодным, чем это было до вступления страны во ВТО.

Для многих экспертов развитие украинско-российских отношений в разрешении вопроса автомобильного утилизационного сбора станет показательным для других стран-членов ВТО, насколько эффективно можно решать торговые споры с российской стороной в рамках Всемирной торговой организации. Вместе с тем многие обозреватели отмечают, что большинство возникавших в последнее время украинско-российских торговых споров больше моти-

вированы политически, нежели обусловлены проблемами с демпингом, качеством и т. п. И поэтому методы, которыми в Москве пользуются для борьбы с украинскими конкурентами, зачастую имеют черты «скрытой дискриминации». Это означает, что доказать сам факт нарушений по регламенту ВТО украинской стороне будет проблематично.

В свою очередь уполномоченный Кабмина Украины по вопросам евроинтеграции В. Пятницкий все же надеется, что Россия теперь будет более предсказуемой в вопросах внешнеторгового урегулирования, и будет отходить от конфронтационного характера разрешения споров к развитию отношений на основе определенных правил. В этом правовом поле и следует доказывать свою правоту.

Данной точки зрения поддерживается старший юрист Адвокатского объединения «Волков и Партнеры» А. Заблоцкий. По его словам, вступление РФ в ВТО обязывает предоставлять импортерам автомобилей условия не менее благоприятные, чем для российских автопроизводителей. А российский закон об утилизационном сборе этому противоречит. «Одним из таких случаев является взятие производителем обязательства обеспечить последующее безопасное обращение с отходами, образовавшимися в результате утраты указанными транспортными средствами своих потребительских свойств, т. е. утилизировать его. Взятие на себя такого обязательства иностранным производителем (к примеру, украинским) вряд ли представляется возможным», – отмечает А. Заблоцкий. По его словам, ЕС уже выразил обеспокоенность российским новшеством. Предпринятые Россией меры уже вызвали критику Евросоюза: комиссар ЕС по вопросам торговли Карел де Гухт считает, что все эти меры посылают «неверный сигнал». Он заявил: «Членство в ВТО означает, что страна является субъектом механизма урегулирования споров этой организации. Россия должна понимать, что Европа воспринимает этот механизм очень серьезно, и что мы не постесняемся настоять на соблюдении наших прав, если они будут нарушены». По его словам, Россия нарушает правила ВТО, оставляя свои рынки закрытыми для конкурентов.

К предпринятому украинским правительством шагу введения аналогичных утилизационных пошлин на российские автомобили юрист отнесся скептически. «Если Украина пойдет по стопам РФ, она может получить ту же критику ЕС. При этом Россия сможет обжаловать данную пошлину в международных инстанциях, так как та носит явно дискриминационный характер. Все-таки Россия ввела утилизационный сбор для всех иномарок, а не конкретно для украинских автомобилей. Кроме того, российские автомобили занимают существенную нишу в Украине. За первое полугодие 2012 г. РФ поставила в нашу страну 65 % автомобилей своего производства. При этом речь идет не только о продукции привычного со времен СССР ВАЗа, а и о таких марках, как Hyundai, KIA, Renault и Volkswagen, которые производятся в России», – уточнил А. Заблоцкий.

Поддерживает коллегу эксперт Института стратегических исследований Д. Покрышка. Он считает, что именно Украина допустила ошибки при введении утилизационного сбора для автомобилей из РФ, тогда как Москва утвердила такую норму для импортных авто из любой страны. Поэтому только Россия может подать жалобу в ВТО на Украину из-за нарушения принципа этой торговой организации об избегании селективного подхода к партнерам.

Руководитель Бюро экономических и социальных технологий В. Гладкий считает, что обе страны нарушили правила ВТО. «Но это не экономические претензии, а скорее политические. И их решают не через ВТО, а путем уступок один другому. В частности, Украину приглашают в Таможенный союз» – добавил он.

В том, что введение Киевом и Москвой утилизационных пошлин на импорт автомобилей – это плоскость не экономических, а геополитических решений, уверен директор энергетических программ украинского аналитического центра «Номос» М. Гончар. По его словам, история со взаимным введением утилизационного сбора лежит не в плоскости автомобильных отношений. «Скорее всего, со стороны России это было инициировано как один из рычагов по давлению на Украину. Но Москва просчиталась в реакции ЕС. ЕС отреагировал на этот сбор негативно – поскольку он также касается большого объема экспорта авто из Европы в Россию. Хотя у некоторых производителей и есть сборочные производства в РФ, но это касается далеко не всех», – объяснил он. Эксперт предполагает, что, в конечном счете, это сработает негативно и для российской стороны, поскольку РФ в последнее время идет по пути игнорирования интересов партнеров на постсоветском пространстве и за его пределами. В результате же будет наталкиваться на все большее число проблем.

По мнению старшего юриста Адвокатского объединения «Волков и Партнеры» А. Заблоцкого, выходом из сложившейся ситуации для Украины может стать кооперация с европейскими странами в деле отмены утилизационного сбора и апелляция к международным договорам (в т. ч. и тем, которые регулируют деятельность ВТО).

По мнению аналитика инвесткомпания Phoenix Capital Е. Тимошенко, когда к процессу присоединятся такие мощные автопроизводители, как Япония и Южная Корея, подав свои иски по поводу дискриминации, тогда можно будет оценить, насколько податливой окажется Россия в формате ВТО.

В контексте решения проблемы эксперты также советуют смотреть на сложившуюся ситуацию с экономической стороны. Они обращают внимание на то, что существует негативная тенденция усиления наращивания доли одной страны-партнера в общем объеме внешней торговли Украины, что влияет на снижение показателя внешнеэкономической безопасности. На РФ приходится около 32 % общего объема внешнеторгового оборота Украины (при пороговом значении не выше 30 %). Украина за шесть месяцев 2012 г. имеет товарооборот со странами СНГ, который составляет около 40 % (29,4 млрд долл.) от общего товарооборота Украины. А товарооборот Украины со странами

Таможенного союзу составляет почти 95 % (27,9 млрд долл.) от общего товарооборота Украины со странами СНГ за первое полугодие 2012 г.

Эксперты также обращают внимание на высокую степень открытости национальной экономики (отношение внешнеторгового оборота к ВВП – 113,2 %), низкую конкурентоспособность отечественного производства, его высокую энерго- и материалорасходность, низкий технический уровень экспортной продукции – указанные факторы долгосрочного характера продолжают разбалансирование внешнеэкономической деятельности в условиях ухудшения конъюнктуры на мировых рынках. Уровень экономической безопасности в целом и отдельных составляющих является неудовлетворительным (расположен в зоне опасности – 55 % от оптимального значения). Рядом с этим остаются значимыми и факторы, которые угрожают дальнейшим ухудшением экономической безопасности: недостаточная инвестиционная активность на фоне сверхвысокой изношенности основных фондов, высокая материало- и энергорасходность производства и, как следствие, низкая конкурентоспособность отечественных товаров и продуктивность труда; недостаточная диверсифицированность торговли как в географическом аспекте, так и с точки зрения ассортимента предложенных товаров и услуг обуславливают значительную зависимость страны от внешнеполитических вопросов.

С целью решения проблемы обозреватели ряда изданий делают акцент на использовании максимальных выгод от участия в уже существующих международных объединениях (ВТО, СНГ, ГУАМ и т. п.), решении вопросов присоединения к новым экономическим союзам, членство в которых позволит значительно повысить экономический потенциал страны, уровень конкурентоспособности ее экономики. Необходимость диверсификации торговли в географическом аспекте понимают и власти Украины. Во время последней встречи президентов Украины и РФ В. Янукович заявил о заинтересованности Киева в статусе наблюдателя в Шанхайской организации сотрудничества. Следует отметить, что Киев и Пекин в последнее время решительно наполняют реальным смыслом статус стратегического партнерства, заключая внушительные межгосударственные контракты. Экономическое сближение с ШОС может позволить Украине активнее продвигать свои товары на азиатских рынках, которые динамично развиваются (*Материал подготовлен на базе информации таких источников: Украинская правда (<http://www.pravda.com.ua>); Информационное агентство «Росбалт» (<http://www.rosbalt.ru>); Независимая газета (<http://www.ng.ru>); УРА-Информ (<http://ura-inform.com/ru/economics/2012/09/14/rossija-vs-ukraina-idet-vojna-torgovaja>); Forbes (<http://forbes.ua>); «Газета.ua» (http://gazeta.ua/ru/articles/politics/_ukraina-i-rossiya-dolzhen-vzaimno-otmenit-utilizacionnye-poshliny-na-import-avto/456009); Газета «Коммерсантъ-Украина» (<http://www.kommersant.ua/doc/2024256>); МинПром – информация бизнес-класса (<http://minprom.ua>);*

Ирта-факс (<http://irtafax.com.ua/news/2012/09/2012-09-03-40.html>); *Украинская служба радио «Свобода»* (<http://www.radiosvoboda.org/content/article/24697137.html>).

Ю. Якименко, мл. науч. сотр.

Децентрализационные процессы в Европе в оценках СМИ

Одним из следствий продолжающегося развития кризисных тенденций в ЕС стала активизация децентрализационных процессов и рост сепаратистских настроений в ряде европейских стран. Наиболее ярко эти процессы проявляются сегодня в состоящей из 17 автономий Испании, чья экономика существенно пострадала от кризиса. Рекордно высокий уровень безработицы, составивший во II квартале 2012 г. 25 %, на фоне продолжающегося сокращения бюджетных расходов повышает градус напряженности в стране, чье правительство ожидает продолжения экономического спада в следующем году. Кроме того, в планы испанских властей входит значительное перераспределение финансовых полномочий между регионами, в которых действия воспринимаются критически.

Следствием такой политики стало широко освещаемое СМИ решение городского совета каталонского муниципалитета Сант-Пере-де-Торейо (Sant Pere de Torelly), входящего в провинцию Барселона в составе Каталонии, о признании независимости города от центральной власти Испании. Именно в Каталонии, наряду со страной басков, сепаратистские настроения в Испании наиболее сильны.

Часть политиков трактует право каталонцев на самоопределение как дальнейшее развитие их самоуправления в составе Испании, которая может быть трансформирована в федерацию. В то же время многие политические и общественные организации, как и большинство жителей автономной области, открыто выступают за полную независимость Каталонии. Еще в декабре 2009 г. в Каталонии прошел неофициальный референдум о независимости автономии, показавший, что около 95 % каталонцев выступают за отделение от Испании.

Очередной шаг к самоопределению страны был сделан в июле, когда Каталония объявила о выходе из финансового союза с Мадридом и формировании собственного бюджета и системы налогообложения. При этом на территории Каталонии была введена в обращение собственная валюта – есо. Таким образом, решение депутатов городского совета Сант-Пере-де-Торейо не стало неожиданностью для обозревателей.

В тексте Резолюции «О свободной каталонской территории», обнародованной в присутствии жителей города, говорится, что причиной такого решения стала критическая финансовая ситуация в стране, при которой «Испания доказала свою неспособность эффективно управлять государственными ресурсами и обеспечить упорядоченное функционирование контролирующих финансовых учреждений, таких как Банк Испании».

Депутаты Сант-Пере-де-Торейо призвали каталонский парламент проинформировать международное сообщество о начале процесса отделения Каталонии от Испании и в течение двух месяцев проголосовать в одностороннем порядке за национальную независимость всего автономного региона, подтвердив это решение проведением референдума. Кроме того, депутаты настаивают на необходимости «решительных действий», призывая создать собственные министерства финансов и юстиции, национальный банк, налоговое и судебное управления и обязать силовые структуры Испании впредь заблаговременно предупреждать местные власти о запланированных на каталонской территории операциях.

Характерно, что одним из важных требований депутатов городского совета муниципалитета Сант-Пере-де-Торейо к каталонскому парламенту стало требование отмены всех законов и судебных решений, ограничивающих использование каталонского языка в общественной и научной жизни региона.

Как заявляет профессор МГИМО, доктор исторических наук С. Хенкин, каталонцы всегда требовали признания своего отличия от остальной Испании, подчеркивая, что «каталонцы – не испанцы». При этом политика центральной власти Испании позволяла им пользоваться широкими региональными и языковыми полномочиями. Однако то, что по автономному статусу 1979 г. Каталония обрела полномочия в вопросах местного самоуправления, общественной безопасности, транспорта, языка, образования, а в 2006 г. получила расширение своих прав в области судебной власти, сбора налогов и т. д., не остановило развитие сепаратистских тенденций в регионе. Сегодняшний же экономический кризис только усилил стремление самого богатого региона Испании к независимости. «Сепаратизм каталонцев подпитывается тем, что автономная область перечисляет в государственную казну до 25 % своих доходов. Они считают, что кормят всю страну, в то время как на реализацию многих каталонских проектов денег не хватает», – указывает С. Хенкин.

По словам эксперта, в отличие от басков, каталонские сепаратисты предпочитают невооруженные методы борьбы. «У них есть слово *seny*, символизирующее специфику каталонского менталитета и означающее “рассудительность” и “психологическую уравновешенность”, – объясняет он. – Однако в условиях кризиса, который больно ударил по Испании, сепаратистские настроения, о чем свидетельствует демарш депутатов Сант-Пере-де-Торейо, проявляются с новой стороны. И они, судя по всему, будут только усиливаться».

«Это не означает, что мы уже стали независимым государством. Однако это сигнал правительству автономии, что мы начали, а дальше – дело за вами, –

комментирует решение депутатов мэра города Сант-Пере-де-Торейо. – Мы начнем процесс отделения. Очевидно, будут выборы в парламент Каталонии. Если парламент примет решение о независимости – все закончится за шесть месяцев. Если нет – будет референдум. И тогда Каталония станет независимой за полтора года».

11 сентября, в Национальный день Каталонии, требования ее независимости были подкреплены почти миллионной демонстрацией на улицах Барселоны. Впрочем, некоторые представители испанских политических и военных кругов высказывают готовность решительно противодействовать каталонскому движению за независимость, что, по мнению обозревателей, показывает, насколько опасна в настоящее время ситуация в Европе в целом и в Испании в частности.

Так, СМИ цитируют комментарий полковника испанской армии А. Кастро по поводу событий в Сант-Пере-де-Торейо, в котором он грозит Каталонии военным вмешательством, если автономия продолжит движение к независимости. «В Конституции очень четко сказано, какой должна быть роль армии в такой ситуации», – заявляет полковник, подчеркивая, что Каталония получит независимость только через его труп и трупы многих других его сослуживцев, не разделяющих стремления каталонцев.

Испанский полковник призывает к аресту мэра города Сант-Пере-де-Торейо по обвинению в измене Родине. «В основе каталонского национализма априори ничего нет, кроме ненависти к Испании», – заявляет он, добавляя, что, «хотя лев спит, не надо его будить, он дал исчерпывающие доказательства своей жестокости на протяжении веков».

Кроме того, офицер ставит под сомнение положения испанской Конституции, позволяющей автономиям «диктовать свои условия» и обвиняет испанских политиков в том, что они объединились, чтобы «разрушить Родину». Выход из сложившейся ситуации А. Кастро видит в ликвидации автономий и создании унитарного государства. «Военные служат не политикам, а народу», – заявляет офицер, предоставляя повод обозревателям говорить о готовности определенных кругов Испании к государственному перевороту. «Когда политикой начинают заниматься военные, значит, политики со своей задачей не справляются и их надо срочно менять», – комментируют ситуацию СМИ.

С возрастающими рисками распада страны эксперты связывают представленные Испании за последние месяцы отсрочки по сокращению бюджетного дефицита. Проблемы четвертой по величине экономики региона грозят затмить по значимости даже угрозу выхода из еврозоны Греции, считают эксперты. При этом центральная власть практически лишена действенных механизмов влияния на местные власти, пользующиеся сегодня широкими полномочиями.

По мнению обозревателей, следствиями нынешнего экономического кризиса вполне может стать не только политическое переустройство Испании, но и кардинальное изменение сегодняшних европейских границ. Считается, что

развитие сепаратистских тенденций в европейских странах выгодно США, не заинтересованным в укреплении монолитности Евросоюза и усилении его экономико-политического влияния на Карибский регион.

Основной причиной развития сепаратизма сегодня является экономическая: сильные регионы считают, что они «тянут на себе» более бедные части страны и хотят отделиться от них.

Как отмечают обозреватели, заявления о возможном приобретении независимости звучат по всей Европе с завидным постоянством. Каталония наряду с Шотландией является вдохновляющим примером для современных европейских сепаратистов, обращающихся также к историческому опыту Чехословакии, Югославии и СССР. Эксперты указывают также на проблемы Бельгии, франкоязычные регионы которой уже много лет добиваются расширения своей автономии, и пример Каталонии может поспособствовать переходу этого движения в плоскость борьбы за независимость.

Говоря об экономической обусловленности развития сепаратизма, эксперты приводят в пример Баварию, крупнейшую федеральную землю Германии. О необходимости объявления Баварией независимости заявляет в своей готовящейся к публикации книге немецкий политик В. Шарнагль, входящий в правящую коалицию Христианско-социального союза.

Как сообщают СМИ, сам политик поясняет, что это не столько призыв к действиям по объявлению независимости, сколько одна из попыток раскатать политический истецблишмент Баварии. Автор книги уверен в том, что федеральную землю не может устраивать положение зависимости сразу от двух центров – Брюсселя и Берлина, в котором Бавария находится сегодня.

Акцент в книге делается на системе распределения доходов, вынуждающей Баварию делиться собственными налоговыми поступлениями с менее успешными регионами. Так, в прошлом году Мюнхеном на эти цели было выделено 3,66 млрд евро, в текущем же году Баварии придется отдать 3,4 млрд евро – это составляет почти половину всего объема фонда для бедных регионов. Многие представители баварского политикума таким положением дел не удовлетворены и предлагают рефинансировать систему распределения финансов для того, чтобы необходимость финансирования отстающих земель исчезла. Объявление Баварией независимости, по мнению В. Шарнагля, стало бы в этой ситуации успешным проектом.

Еще один характерный пример сепаратизма в Европе – ситуация в Шотландии, где ухудшение социально-экономического положения значительно оживило стремления к независимости. Сегодня шотландский парламент, существующий уже 12 лет, имеет право решать некоторые внутренние проблемы, но внешняя политика и оборона остаются в компетенции Лондона. В январе 2012 г. первый министр Шотландии А. Салмонд заявил о планах превращения страны в суверенное государство, но его инициатива была заблокирована Лондоном. Однако уже в 2014 г. националистическая партия Шотландии, со-

ставляющая парламентское большинство в Эдинбурге, планирует провести референдум по вопросу отделения Шотландии от Великобритании. Вероятность такого сценария эксперты называют довольно высокой.

Что касается Украины, то сегодня большинство специалистов констатируют отсутствие весомых экономических предпосылок развития сепаратистских тенденций. В то же время тема большей самостоятельности регионов активно используется оппонентами в качестве политического инструмента. Дальнейшее же углубление кризисных тенденций в мировой экономике и ход украинского политического процесса может вновь актуализировать темы федерализации и сепаратизма, в связи с чем изучение соответствующего европейского опыта представляется сегодня вполне своевременным.

Партійна позиція

Н. Вербицька, влас. кор.

Парламентські шанси ВО «Свобода» очима експертів

ВО «Свобода» не вперше бере участь у парламентських виборах, проте саме в цьогорічній кампанії їй прогнозують більший успіх, аніж у минулі роки. Одним з факторів, здатним позитивно вплинути на результат цієї політичної сили є, на думку експертів, концентрація її електорату в Західній Україні, де адміністративний ресурс влади менший. Зокрема, як показують дані дослідження Соціологічної групи «Рейтинг» «Мажоритарні вибори у Львові: на фінішній прямій», якби вибори до Верховної Ради відбувались у вересні 2012 р., то ВО «Свобода» отримала б голоси 21,3 % львів'ян, які мають намір взяти участь у виборах, опинившись таким чином на другому місці за рівнем підтримки після ВО «Батьківщина» (31,9 %).

У масштабах усієї України рейтинг «Свободи» сьогодні балансує на межі прохідного бар'єра. Так, дані соціологічного дослідження «Партійні списки і їх вплив на рейтингові показники партій», проведеного компанією «Нью Імідж Маркетинг Груп» на початку вересня, показують, що за політичну партію «Свобода» готові проголосувати 4,3 %.

За результатами 18-ї хвили моніторингового дослідження «Україна та українці», яке з 7 до 17 вересня проводив Центр соціальних та маркетингових досліджень «Социс» спільно з Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, електоральна підтримка ВО «Свобода» становить 3,4 % і перебуває за межею прохідного бар'єра.

За словами директора Фонду «Демократичні ініціативи» імені І. Кучеріва І. Бекешкіної, з початку виборчої кампанії рейтинги політичних сил мало змінюються. «Незважаючи на те, що було багато подій: мовний конфлікт, масові виступи, оприлюднення виборчих списків, висунення кандидатів на мажоритарних округах тощо, а рейтинги стоять на місці. Якщо й змінюються, то в межах приблизності соціологічного вимірювання, тобто соціологічної похибки», – заявила вона.

За словами експерта, «Свобода» має свій надійний специфічний електорат, але він очевидно поки не зростає.

Російський політолог А. Окара відзначає, що «Свобода» сьогодні веде «симетричну кампанію – вони не роблять нічого такого, чого б від них не очікували. Тож якщо їм вдасться перевести кампанію з інерційної в жорстку мобілізаційну, то вони своє доберуть за рахунок явки електорату і за рахунок Центральної України», – прогнозує експерт.

Оптимістичні прогнози щодо подолання «Свободою» п'ятивідсоткового бар'єра висловив і керівник Центру політичного аналізу «Пента» В. Фесенко. На його думку, «поки що зарано казати, скільки в паламенті буде переможців, які подолують бар'єр, – чотири, п'ять чи шість, питання поки що відкрите», – сказав В. Фесенко.

Він нагадав, що, згідно із соціологічними опитуваннями, п'ятивідсотковий бар'єр долають Партія регіонів, ВО «Батьківщина», партія В. Кличка УДАР і Комуністична партія України, а партія Н. Королевської «Україна – Вперед!» і ВО «Свобода» на сьогодні не проходять до наступного парламенту. Однак, на думку В.Фесенка, шанси є в обох політичних сил.

«І в першому, і в другому випадку може спрацювати так звана “спіраль мовчання”. Соціологи, коли бачать, що значна частина виборців “закривається” і не бере участі в опитуваннях, а зараз таких багато, кажуть, що ці люди можуть проголосувати несподівано. І в цьому є шанси для “Свободи”, яка зараз трошки набирає обертів у Західній Україні, і є певний шанс для Королевської, якщо вони будуть робити ставку не тільки на рекламу, а працюватимуть більш технологічно», – вважає експерт.

Водночас експерти єдині в тому, що більша прихильність до націоналістичних ідей також спровокована діями влади. «Багато кроків чинної влади – у мовній політиці, у питаннях територіальної цілісності – розцінюються частиною електорату як антидержавна політика. Водночас, опозиції не вдається відвернути всі ці проблеми. Тому україноцентричні виборці радикалізуються заради того, щоб збільшити противагу політиці нинішньої влади», – констатує соціолог із Центру Разумкова А. Биченко.

У поле зору експертів потрапила також передвиборна програма ВО «Свобода». Вона була проаналізована в рамках дослідження передвиборних Програм провідних політичних сил в Україні на їх відповідність європейським та світовим стандартам експертами Євро-патруля.

Експертами було обрано шість основних партій, які мають шанси потрапити до парламенту. Над вивченням Програм протягом місяця працювали як журналісти Євро-патруля, так і фахівці з міжнародних Місій зі спостереження за виборчим процесом в Україні. До того ж, було проведено порівняльний аналіз із передвиборними Програмами провідних партій у країнах ЄС (Німеччина, Великобританія, Франція), а також США.

Моніторинг програм здійснювався за 10-бальною шкалою. При цьому, до уваги брались різні аспекти, серед яких: зміст документа та реалістичність виконання намічених планів; доступність до виборця та загальна структура; порівняння з програмою під час виборів 2007 р. на предмет дотримання обіцянок (у разі, якщо політична сила вже була присутня в парламенті).

Перше місце за вказаними критеріями посіла передвиборна програма Всеукраїнського об'єднання «Свобода», отримавши вісім з можливих 10 балів. Передвиборна програма «свободівців», у порівнянні з конкурентами, є найоб'ємнішою (18 сторінок друкованого тексту). Незважаючи на це, експерти відзначили, що структура документа є доволі доступною для читача, у програмі чітко визначені ідеологія, пріоритети та стратегія діяльності партії, більшість пунктів програми обґрунтовані та мають логічне зерно. Серед недоліків експерти підкреслили певну «романтичність» окремих пунктів документа. Особливо, враховуючи гіпотетично незначну кількість представників ВО «Свобода» в парламенті.

Примітно, що програма ВО «Свобода» багато в чому нагадує документ комуністів. У тих і інших є ідеологічна платформа, чітко прописані цілі і завдання. Однак більш цікаво те, що в обох випадках присутня велика частка романтики щодо намічених планів.

Утім, як зауважив експерт Спільки молодих політологів М. Спірідонов, така схожість ніяк не вплине на виборців. «Насправді пересічні українці не читають програм політичних партій ... Відповідно, електорат Комуністичної партії та партії «Свобода» попри схожість програм ніяк не перетинається», – зазначив експерт.

Розділ під назвою «Влада і суспільство» складається з 31 пункту. Деякі з них досить спірні. Наприклад, встановити в паспорті графу «національність», а також вказувати цю графу в офіційних біографіях кандидатів на всі виборчі посади, «усунути від влади агентуру КДБ», ввести «детектор брехні» для перевірки держслужбовців і кандидатів на виборчі посади. Або «дозволити всім психічно здоровим і не судимим громадянам України вільно набувати право і володіти вогнепальною і холодною зброєю».

Серед більш «приземлених» кроків: усунути депутатську недоторканність у разі кримінальних та економічних злочинів; скоротити кількість депутатів у парламенті до 300; компенсувати збитки за неправомірні судові рішення за рахунок судді, який їх прийняв, і т. д.

Вельми слушні пропозиції містяться в третьому розділі «Здоров'я нації», де йдеться про «заборону приватизації курортних та санаторних земель по всій території України», а також про «мораторії на рекламу тютюнових виробів та алкогольних напоїв по всій території України». Крім того, «перенесення на безпечну дистанцію за межу населеного пункту всіх підприємств, які здійснюють шкідливі викиди в навколишнє середовище».

Мабуть, найбільш спірним розділом програми ВО «Свобода» є «Громадянство і міграція». Згідно з ним, у разі проходження до Верховної Ради, прихильники О. Тягнибока мають намір прийняти закон про громадянство. Його зможуть отримати тільки етнічні українці, які народилися в цій країні або повернулися сюди з-за кордону. А ще «дозволити безвізовий в'їзд в Україну лише громадянам тих країн, які скасували візовий режим для українців». І наостанок, забезпечити своєчасний виїзд з України іноземних студентів, яких відрахували з тутешніх навчальних закладів.

«Зовнішня політика і оборона» в програмі ВО «Свобода» традиційно базується на антиросійській риторичі. Як приклад, зупинити будь-яку участь України в наддержавних об'єднаннях, ініційованих Москвою (СНД, ЄСР, ЄврАзЕС).

Примітно, що в 12 з 20 пунктів прямо або побічно йдеться про посилення військової промисловості України. Насамперед, для захисту її територіальної цілісності від посягань з боку РФ. Починаючи від відродження ракетно-ядерного потенціалу і вступу України в НАТО, закінчуючи введенням візового режиму з Росією і підняттям українського прапора над орендованими ЧФ РФ об'єктами в Криму.

Документ «Свободи» містить чимало конструктивних пропозицій, вельми доступних для виборця. Однак, ураховуючи гіпотетичну кількість кандидатів від цієї партії в парламенті, складно уявити механізм досягнення більшості завдань.

На тлі інших документів програма «свободівців» складена найбільш грамотно. Проглядається чітка «лінія партії» і її ідеологія. Багато пунктів програми оригінальні і не є скопійованими в опонентів.

На другому місці опинилася Програма Українського демократичного альянсу за реформи (УДАР). За підсумками дослідження ця політична сила отримала сім балів. Незважаючи на фахову структурованість та розподіл на окремі пункти, окремі статті документа залишились невизначеними. В окремих пунктах (міжнародні відносини, соціальна та гуманітарна сфери) незрозумілим є план реалізації намічених цілей. На відміну від ВО «Свобода», важко визначити ідеологічну складову партії В. Кличка.

Третю сходинку посіла політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина». Деякі пункти програми цієї партії мають декларативний характер і не підкріплені конкретними кроками щодо їх реалізації. Туманно виглядають плани стосовно зовнішньої політики. Майже не згадуються плани

стосовно підтримки української молоді. Як наслідок, «Батьківщина» отримала від Євро-патруля п'ять із можливих 10 балів.

Четверту сходинку одночасно посіли Комуністична партія України разом із Партією регіонів, відповідно отримавши по чотири бали. Як і ВО «Свобода», комуністи мають чітко визначену ідеологію. З іншого боку, конкретику можна виявити тільки в розділі «Міжнародні відносини». Детальних кроків щодо реалізації політичних планів КПУ в їх програмі відшукати також не вдалось. Більше того, експерти відзначили «моральну застарілість» окремих пунктів програми. Стосовно ПР, у документі партії існує чимало заяв, які важко запровадити на практиці. Крім того, в оцінюванні програм КПУ та ПР експерти зважили на ряд обіцянок у попередніх програмах, яких так і не було дотримано під час балотування на виборах у 2007 р.

Останнє місце і, відповідно, три бали отримала політична партія Н. Королевської «України – Вперед!». Програма є доволі вузькою, а деякі обіцянки жодним чином не обґрунтовані: середня зарплата на рівні 1000 євро, пенсія – 500 євро; будівництво автомагістралей, які з'єднають усі обласні центри України. До того ж, у програмі відсутні ідеологія партії та конкретика стосовно зовнішньої політики. Як наслідок, три з 10 балів.

Щодо списку Всеукраїнського об'єднання «Свобода», то, на думку експерта корпорації стратегічного консалтингу «Гардарика» К. Матвієнка, він найбільше відповідає політичним цілям, які декларує політична сила. «Партія має власне політичне середовище. Там представлені люди, які справді поділяють ідеологію націоналізму. У комуністів є і підприємці, і чиновники, і податківці. У «Свободі» такі вкраплення відсутні. Актор Богдан Бенюк і тележурналіст Ігор Мірошніченко – це переконані й затяті «свободівці». Вони є носіями партійної ідеології, що не раз доводили своїми діями та заявами», – відзначає експерт. Водночас К. Матвієнко констатує, що ідеологічна ніша «Свободи» надто вузька, тому він не впевнений, що партія подолає п'ятивідсотковий бар'єр.

Лідер партії «Свобода» О. Тягнибок, зі свого боку, переконаний, що вперше з часів незалежності в українському парламенті з'явиться націоналістична фракція. Як стверджує професор права, п'ятий номер у списку «Свободи» й ідеолог цієї політсили О. Шевченко, нині реальний рейтинг «Свободи» становить 14 %. «Ви знаєте, який зараз реальний відсоток підтримки “Свободи”? Не той, що дає Копатько або Бекешкіна, тому що вони дають одні дані в Адміністрацію Президента, Кабінет Міністрів і СБУ, а оприлюднюють – зовсім інші. У серпні цього року рейтинг “Свободи” був 14 %!», – заявив О. Шевченко. За його словами, влада має намір не пустити «Свободу» в парламент. «Ми знаємо про ці плани», – сказав О. Шевченко.

Таку аргументацію висловили представники «Свободи» щодо факту невключення представників від їхньої політичної сили до складу виборчих комісій, затвердженого ЦВК постановою від 26 серпня. Порядок формування

виборчих комісій, за поясненням голови ЦВК В. Шаповала, передбачає, що до складу окружної комісії входить не менше 12 і не більше 18 осіб. При цьому до складу окружкомів в обов'язковому порядку включаються кандидатури п'яти парламентських фракцій. За його словами, усі п'ять фракцій подали по 225 кандидатур, і всі вони включаються до складу окружкомів.

З 87 партій, які висунули кандидатів, скористалося своїм правом подачі кандидатур 81 партія. Вони подали подання на 13 тис 536 кандидатів, 112 з яких були відхилені у зв'язку з невідповідністю документів вимогам закону.

Таким чином, на решту 2 тис. 926 вакантних місць в окружкомках припадало 13 тис. 424 кандидатури.

Жеребкування проводилася в такому порядку. У барабан були вкладені конверти з назвами 81 партії. Представник ЦВК діставав по одному конверту і та партія, конверт якої він витягував, отримувала право на включення всіх своїх кандидатур на наявні вакантні місця.

Таким чином, у результаті жеребкування отримали право на включення своїх кандидатур до окружкомів 19 партій. Більшість із них – не надто відомі і малоактивні на всеукраїнському рівні політичні сили. Зокрема, у всі 225 окружкомів будуть включені представники партій: «Молодь до влади», «Україна – Русь єдина», «Народно-трудовий союз України», а також Всеукраїнської партії «Братство», партії «Зелена планета».

Крім того, в окружкоми будуть включені представники партії Н. Королевської «Україна – Вперед!» (223 кандидатури), партії «Російський блок» (223 кандидатури), партії «Русское единство» (221 кандидатура), партії «Союз анархістів України» (220 кандидатур), Ліберальної партії України (219 кандидатур), Християнсько-демократичної партії (219 кандидатур), ВО «Єдина Родина» (212 кандидатур), Української народної партії (178 кандидатур), партії «Єдиний центр» (43 кандидатури), Народно-екологічної партії (32 кандидатури), «Громадянської солідарності» (п'ять кандидатур), партії «Солідарність жінок України» (4 кандидатури), Народного Руху України та партії «Сам за себе» – по одній кандидатурі.

Однак, за результатами жеребкування, до складу 225 окружних виборчих комісій не включені представники від Всеукраїнського об'єднання «Свобода» та партії УДАР В. Кличка.

За словами аналітика Громадянської мережі «ОПОРА» О. Небеरिकуга, такий склад окружних виборчих комісій – насамперед, вина самих партій, які від цього рішення найбільше постраждали. Вони «прогавили» постанову ЦВК, якою затверджувалася процедура формування окружних виборчих комісій (ОВК), вчасно її не проаналізувавши, та сподівалися на вдалий жереб. Як результат, опозиційні сили формально не отримали жодного представника у окружних комісіях. Партія «Свобода» заявила про вимогу визнати недійсною постанову ЦВК про утворення ОВК з виборів депутатів Верховної Ради. Відповідний позов партія подала до Київського апеляційного адмінсуду. У

партії стверджують, що всупереч Закону «Про вибори народних депутатів» не було визначено кількість кандидатур, поданих партіями-суб'єктами виборчого процесу, до складу кожної ОВК та, відповідно, не визначена необхідність проводити жеребкування для визначення відповідної ОВК.

«Таким чином ЦВК створила ситуацію, яка дискримінує партії-суб'єкти виборчого процесу, роблячи їх залежними від місця в черзі, оскільки політична партія, яка знаходиться вище в черзі, має значно більше можливостей щодо включення висунутих кандидатур до складу всіх окружних виборчих комісій», – уточнили у «Свободі». «Спосіб формування окружних виборчих комісій, фактичне недопущення до участі в роботі цих комісій провідних партій – реальних учасників виборчого процесу – і натомість наповнення комісій представниками так званих “технічних” партій свідчить, що саме окружні виборчі комісії стануть базою для фальсифікацій майбутніх парламентських виборів», – заявив представник ВО «Свобода» в Центрвиборчкомі, керівник юридичної служби «Свободи» О. Махніцький.

«Очевидним законодавчим абсурдом є надання дозволу партіям, що не висунули своїх списків у загальнонаціональному виборчому окрузі, бо навіть не змогли висунути достатньої кількості мажоритарників, заповнювати своїми кандидатурами не лише округи, де вони висунули кандидатів у депутати, але й усі окружні виборчі комісії.

Більшість партій, представниками яких заповнено всі 225 окружних виборчих комісій, висунули по 1–2 кандидати у депутати в одномандатних виборчих округах. Очевидно, що такі партії заповнили майже всі вакансії у всіх 225 окружних комісіях не з метою здійснення контролю за виборчим процесом в інтересах висунутих ними кандидатів (оскільки у відповідних виборчих округах їхні кандидати не балотуються), а з метою фальсифікації виборів в усіх 225 окружних комісіях, у яких сумарно вони мають більшість.

Власне, очевидною є та обставина, що кандидатів у депутати такі партії висували не з метою реальної участі у виборах, а з метою отримати квоту в усіх ОВК. Варто зазначити, що політичні партії, які висунули кандидатів за партійними списками, зобов'язані були внести грошову заставу в розмірі близько 2,5 млн грн, тоді як за одного мажоритарника вносились застави в розмірі близько 14 тис. грн. Таким положенням закон поставив у нерівні та неоднакові умови всіх учасників виборчого процесу, чим порушено один з основних його принципів», – переконаний О. Махніцький.

Судовий позов ВО «Свобода» не був задоволений, натомість радник Президента, представник Президента в Конституційному Суді О. Лукаш заявив, що представники партій УДАР і ВО «Свобода» не отримали жодного місця в окружних виборчих комісіях через недосконалість нового виборчого закону. «Це проблема нового закону. Це ціна компромісу під час голосування у Верховній Раді. Саме опозиція наполягала на тому, щоб допуск до жеребкування мали всі без винятку партії, які висунули своїх кандидатів», – сказала вона.

О. Лукаш нагадала, що 26 серпня ЦВК утворила 225 окружних виборчих комісій, до складу яких увійшло 4045 громадян. Для цього ЦВК протягом 22, 23 і 24 серпня повела перевірку документів приблизно 15 тисяч кандидатів, поданих кандидатами та політичними партіями. «Уявіть собі обсяг цієї роботи», – додала радник Президента.

«Жеребкування тривало майже годину. Його суть полягала у вилученні з барабана 81 конверта з назвами партій, які внесли подання про формування складу окружкомів, в оголошенні та фіксації результату жеребкування в протоколі», – уточнила О. Лукаш.

«Окрім експерти і політичні сили вважають, що ЦВК потрібно було проводити не одне, а 225 жеребкувань. Однак це не тільки не передбачено законом, а й неможливо фізично», – наголосила радник Президента. Вона зазначила, що в такому разі жеребкування зайняло б приблизно 225 годин, або дев'ять діб безперервного цілодобового засідання ЦВК. Але за законом, окружками потрібно сформувати протягом лише чотирьох днів – із 22 до 26 серпня. «Отже, ЦВК, формуючи склади окружних комісій, діяла способом і в строки, визначені законом. Правомірність цих дій підтверджена рішенням Вищого адміністративного суду України. Надалі, я вважаю, щоб уникнути такої ситуації, слід переглянути норми виборчого закону», заявила О. Лукаш.

Попри очевидній складності виборчого процесу та поки що недостатній для проходження до парламенту рейтинг, експерти не відкидають імовірності подолання ВО «Свобода» п'ятивідсоткового бар'єра, що дасть змогу мати в парламенті щонайменше 12 депутатів.

Актуальна прес-конференція

С. Горова, влас. кор. СІАЗ НБУВ

Степан Гавриш про виборчу кампанію

Кандидат у народні депутати України по 176-му Чугуївському виборчому округу (Харківська область), народний депутат України III і IV скликань, колишній перший заступник секретаря Ради національної безпеки України С. Гавриш на прес-конференції в інформаційному агентстві УНІАН заявив про перешкоджання з боку партії влади діяльності кандидатів у депутати в мажоритарних округах. «Сумніву немає, що партія влади володіє сьогодні унікальним за всі часи незалежності України ресурсом, який дозволяє провести в парламент політичну більшість. Але її програма на вибори побудована не на майбутньому, не на сучасних реаліях, а на минулому», – наголосив С. Гавриш у своєму виступі.

Також він говорив і про опозиційні сили. За його словами, на території Харківської області опозиція відсутня як політичне явище. «По округу, на якому я балотуюся, кандидати від опозиції взагалі не працюють, не ведуть жодної політичної роботи, ні в чому не беруть участі, а інші технічні кандидати досить відкрито підігрують владі. Фактично сьогодні є два кандидати, які ведуть реальну політичну роботу: це я – незалежний кандидат і кандидат від партії влади», – сказав С. Гавриш.

За його словами, на сьогодні є очевидним падіння рейтингу опозиції в Харківській області. Причинами цього, на думку кандидата в народні депутати, є, по-перше, те, що опозиційні сили відмовилися від захисту своїх лідерів. Така ситуація особливо турбує їхніх прихильників і, відповідно, розчарувавшись, вони стають прибічниками партії УДАР В. Кличка.

По-друге, опозиція не вийшла з належною програмою, вона не має розуміння того, що буде завтра, її критика влади має фрагментарний характер, що не демонструє готовності опозиції до серйозної боротьби й до активного захисту виборців.

По-третє, помилка опозиції в тому, що вона поділила країну на відповідні електоральні території – захід і частково центр, де вона має перевагу, і на іншу територію – де переваги немає. Така політика ображає виборців. Вони не згодні з тим, що їх поділили на тих, хто з опозицією, і тих, хто не з нею.

На думку С. Гавриша, вибори в парламент 2012 р. унікальні: вони можуть прискорити економічну кризу в країні або значно відтермінувати її в часі. Усе залежатиме від справедливості, прозорості і законності виборчого процесу.

Опозиція, швидше за все, не примириться з результатами виборів і сукупною перемогою партії влади. Вирішальне значення в цій ситуації можуть мати результати в мажоритарних округах і формування в парламенті політичної фракції прямих представників виборців.

На думку кандидата в депутати, існуючі сьогодні тенденції демонструють жорсткий адміністративний тиск насамперед на незалежних кандидатів у народні депутати. Працюють технології підкупу й залякувань виборців, чорний піар, розміщується неправдива інформація в контрольованих владою ЗМІ, проводяться провокаційні дії.

С. Гавриш у своєму виступі підкреслював, що він є незалежним кандидатом, але його роботі чиняться різноманітні перешкоди. «Я змушений діяти як людина, яка критично сприймає дії влади, а представник від влади веде контр-роботу, щоб максимально понизити мій рейтинг», – сказав він. Він заявив, що членів його команди та довірених осіб намагаються підкупити й залякати. Кандидат зауважив, що йому постійно відмовляють у наданні приміщень для зустрічей з виборцями.

«Нам відмовляють у можливості використати ті приміщення, у яких зустрічався кандидат від влади. Хоча за законом має бути забезпечена рівність», – наголосив він.

С. Гавриш повідомив, що всі порушення, з якими він стикається у своєму виборчому окрузі, фіксує і планує передати міжнародним спостерігачам.

Також С. Гавриш звертав увагу журналістів на те, що він змушений долати досить агресивну партійну дисципліну, яка вимагає досить складних рішень. «Наприклад, я приїжджаю на зустріч із виборцями, мене зустрічає від шести до 20 представників Партії регіонів на чолі з начальником районного штабу, які досить агресивно намагаються змусити вести з ними дискусію і, таким чином, унеможливити подальшу розмову... Я намагаюсь постійно говорити про свою програму на майбутнє, але виборці вимагають термінового вирішення тих питань, що належать виключно до компетенції влади».

Водночас для агітації за провладного кандидата використовують у робочий час бюджетних працівників, учителів, міліцію, які регулярно, перед зустріччю незалежного кандидата з виборцями, обходять квартири, домогосподарства й тиснуть на виборців з тим, щоб вони не приходили на такі зустрічі.

Завершуючи свій виступ, кандидат у народні депутати звернув увагу журналістів на власні висновки, що були зроблені під час виборчої кампанії: по-перше, на його думку, сьогодні держава не має розуміння того, що робити із селом, як забезпечити його мінімальними ресурсами для саморозвитку. Ніякої окремої програми, пов'язаної з інфраструктурою села, із забезпеченням його можливості використовувати місцевий бюджет для розвитку, створювати робочі місця, не існує.

По-друге, виборча кампанія характеризується як надзвичайно брудна.

По-третє, проводиться підготовка великої кількості провокаторів. Найчастіше це люди, які в минулому були засуджені, які мали зв'язки з різними корупційними схемами й залежні від влади.

«Таким чином, як мені здається, ці вибори несуть у собі певну інтригу... Разом з тим Європа, судячи з коментарів, усе ж таки розраховує, що під час виборів будуть дотримуватися демократичних стандартів, законності, справедливості, рівності, прозорості... Можна стверджувати, що при певних поступках влади, при її чіткій позиції в заявах щодо чесності українських парламентських виборів є шанс на те, щоб країна отримала певну паузу в кризі політичного розвитку, певну стабільність для того, щоб провести необхідні реформи в напрямі підвищення життєдіяльності як держави, так і суспільства», – підсумував свій виступ С. Гавриш. Однак це твердження видається не зовсім переконливим, суб'єктивним. Так, перегляд інформації в ЗМІ стосовно Чугуївського виборчого округу (Харківська область), в якому балотується С. Гавриш, показує, що позитивних коментарів стосовно роботи провладного кандидата в цьому окрузі небагато, а критична інформація – присутня. Привертає увагу, наприклад, повідомлення про те, що суд визнав неправдивим твердження провладного кандидата Д. Шенцева про нібито подарований ним шкільний автобус у період передвиборної кампанії. За інформацією ЗМІ, він дійсно вручав ключі від шкільного автобуса, але переданого

Кабінетом Міністрів України для школярів ще в липні. На суді Д. Шенцев визнав, що до автобусу та його надання ніякого стосунку не має.

Таким чином, під час передвиборної кампанії стикаються інтереси, характеристики, суб'єктивні враження. В усьому цьому різноманітті виборці мають навчитися об'єктивно орієнтуватись і приймати правильні рішення.

(Інформація СІАЗ)

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Украина заинтересована в активизации сотрудничества с Соединенными Штатами Америки в сфере инновационных технологий. Об этом заявил первый вице-премьер-министр Украины В. Хорошковский во время встречи со старшим советником по вопросам инноваций офиса государственного секретаря США А. Россом.

«Мы будем приветствовать рост американских инвестиций, которые будут направлены на развитие инновационных технологий в Украине», – подчеркнул В. Хорошковский.

Первый вице-премьер-министр также подчеркнул, что США являются примером для Украины в вопросе внедрения системы электронного управления. «Украина активно работает над реализацией инициативы “Партнерство “Открытое Правительство”. Наша цель – обеспечить открытость и прозрачность государственной политики, а также наладить эффективное сотрудничество с гражданским обществом», – отметил он.

По словам В. Хорошковского, отношения между Киевом и Вашингтоном являются стратегическими и должны направляться на расширение украинско-американского сотрудничества. «США – один из ведущих экономических партнеров Украины. Украинско-американское торгово-экономическое сотрудничество дает Украине доступ к передовым высоким технологиям, привлечению инвестиций, ускорению интеграции Украины в международные структуры, вхождению в мировое экономическое пространство и т. д.», – подчеркнул он (*Час нук* (<http://www.chas-pik.org/ukraina/78077ukraina-zainteresovana-v-aktivizacii-sotrudnichestva-s-ssha-v-sfere-innovacionnyh>). – 2012. – 12.09).

* * *

Украинцы будут принимать участие в мегапроектах российских ученых. Об этом сообщил министр образования и науки Российской Федерации Д. Ливанов.

«Мы обсудили проблемы мега-сайенс, то есть больших научных установок. У нас сейчас есть несколько проектов создания в России таких установок мирового класса. Но такие проекты могут успешно реализовываться только в рамках широкой международной кооперации. И, безусловно, Украина здесь для нас один из крупных партнеров. Это и исторически так, и потому, что украинские физики сегодня действительно занимают ведущие места в рейтингах цитирования», – отметил Д. Ливанов.

Министр образования и науки Украины Д. Табачник также добавил, что украинские ученые из Харьковского физтеха принимают участие в проекте Большого Адронного Коллайдера именно благодаря сотрудничеству с российскими коллегами из Института ядерных технологий в Дубне (*Левый берег* (http://society.lb.ua/science/2012/09/14/170576_ukraintsi_prinimat_uchastie.html). – 2012. – 14.09).

* * *

Україна посідає друге місце серед країн-партнерів НАТО за кількістю реалізації спільних проектів і рівнем отриманої фінансової допомоги під час програми «Наука заради миру і безпеки».

Про це під час Міжнародної конференції у Києві «НАТО і партнери: нові виклики безпеці» сказав заступник міністра закордонних справ України А. Олефіров.

Крім того, А. Олефіров зазначив, що Україна готова поглиблювати співпрацю з Альянсом. «Одним із центрів світового об'єднання зусиль у протидії новим викликам безпеки, безперечно, є НАТО. Україна, поділяючи з Альянсом спільні демократичні цінності, бере активну участь у такій співпраці й готова до подальшого розвитку нашого конструктивного партнерства», – сказав заступник міністра закордонних справ.

А. Олефіров також наголосив на тому, що виклики й загрози, які виникають у сучасному світі, потребують глобальних відповідей. За його словами, жодна – навіть найпотужніша – держава світу не в змозі сьогодні впоратися з цими загрозами самотужки. «Успіх може дати тільки тісне міжнародне співробітництво й об'єднання зусиль усього світового співтовариства», – наголосив він (*Українформ* (http://www.ukrinform.ua/ukr/news/ukrainna_na_2_mu_mistsi_sered_partneriv_nato_z_a_kilkisty_u_spilnih_proektiv___olefirov_1758651). – 2012. – 27.09).

* * *

Українські й американські археологи провели розкопки стоянки древнього племені біля Запоріжжя. Первісні люди в часи палеоліту були непосидючими, активно займалися полюванням і скотарством та регулярно змінювали місце проживання. Причому часто одне від одного було за кількисот кілометрів. Це стверджують українські й американські археологи після розкопок

стоянки древнього племені біля Запоріжжя. Майже 30 тис. років тому люди прийшли сюди з території нинішньої Румунії. Археологи з'ясували це за специфічним каменем, з якого витесані кремневі знаряддя праці.

Розкопки в Україні – цікавий досвід для археологів із США. У них у країні таких знахідок не було. Дослідники стверджують: на американському континенті «хомо сапієнс» з'явилися на 10–15 тис. років пізніше, ніж у Європі. Запорізька стоянка – на сьогодні одна з наймасштабніших пам'яток епохи палеоліту в Україні. Після дослідження всіх знахідок науковці обіцяють повідомити багато сенсаційного в галузі археології (*Перший Національний канал України* (<http://Itv.com.ua/uk/news/2012/09/07/26630>). – 2012. – 7.09).

* * *

13–14 вересня 2012 р. в рамках проведення Днів науки і освіти Російської Федерації в Україні та Днів Москви в Києві педагоги столиці приймали делегацію освітян з Москви. Московську делегацію освітян очолив М. Тихонов, перший заступник керівника Департаменту освіти міста Москви. У її складі – представники Департаменту освіти міста Москви та Центрального окружного управління освіти, директори установ середньої і професійної освіти, завідувачі дошкільними установами, керівники позашкільних навчальних закладів.

Головна мета зустрічі педагогів Києва і Москви – розширення партнерських зв'язків, обмін передовим досвідом у сфері освіти. Співпраця Москви з Києвом у сфері освіти має давні традиції. У 2000 р. підписано Угоду між Головним управлінням освіти і науки Києва і Московським комітетом освіти. У вересні 2011 р. під час проведення Днів освіти і науки України в Російській Федерації ця Угода була пролонгована до 2016 р. Тоді ж було підписано угоди про співпрацю між всіма округами Москви і районами Києва. За 10 років дружби укладено понад 100 угод про співпрацю між навчальними закладами Києва та Москви.

Цього разу столичні педагоги презентували московським колегам систему освіти Києва. Усі заходи, передбачені програмою зустрічі, відбувалися під загальним гаслом «Київ – Москва: територія дружби». Під час візиту гості столиці працювали за профільними функціональними напрямками: дошкільна, середня, професійно-технічна та вища освіта.

Московські колеги відвідали Київський університет ім. Б. Грінченка – муніципальний вищий навчальний заклад, який готує фахівців, необхідних для київського регіону, і має можливість гнучко реагувати на швидкоплинні запити столичного ринку праці. Це сучасний прогресивний навчальний заклад з потужним науковим кадровим потенціалом, матеріально-технічною базою. Київський університет ім. Б. Грінченка має міцні партнерські зв'язки з Москвою. Протягом багатьох років на його базі проводяться спільні конференції, семінари, круглі столи та інші заходи. Педагоги і науковці разом роз-

робляють нові шляхи розвитку освіти двох країн. Педагогічні колективи цих навчальних закладів презентували свої методичні розробки, створені електронні підручники із спеціальних дисциплін, ділились досвідом роботи в міжнародних проєктах з упровадження інноваційних виробничих технологій фірми «Хенкель-Баутехнік “Україна”», Міжнародної громадської організації «Надія Франція – Україна», Австрійської організації Kultur Kontakt Міністерства освіти, науки і культури Австрії (*Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України* (<http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/12027-kijiv-moskva-teritoriya-druzhibi>). – 2012. – 17.09).

* * *

У рамках Днів науки і освіти Російської Федерації в Україні колеги з Державної бюджетної освітньої установи творчості дітей та молоді «Інтелект» (м. Москва) відвідали Національний центр «Мала академія наук України», де ознайомилася з діяльністю МАНУ, принципами роботи з обдарованими й талановитими дітьми, експонатами науково-дослідної лабораторії НЦ МАНУ. У рамках відвідування відбувся круглий стіл, під час якого російські педагоги вивчали досвід багатовекторної роботи центру з розвитку дослідницько-експериментального напрямку позашкільної освіти.

У свою чергу представники російської делегації презентували пересувну навчальну лабораторію «Нанотехнології та матеріали – “НАНОТРАК”». У практичних заняттях «НАНОТРАКУ» взяли участь учні спеціалізованих шкіл науково-природничого напрямку столиці, вихованці Київської малої академії наук учнівської молоді, випускники МАН, студенти і викладачі фізичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Науковці з Росії надали юним дослідникам унікальну можливість вивчати просто неба наноматеріали, які сьогодні ефективно використовуються у медицині, енергетиці, космосі, військовій промисловості тощо.

Логічним завершенням візиту делегації Російської Федерації стало підписання директором НЦ «Мала академія наук України» О. Лісовим та директором ДНЗ ПТДЮ «Інтелект» Н. Рототасвою угоди, що передбачає розроблення спільних досліджень і проєктів у галузі освіти та підготовку навчальних матеріалів, які можуть бути використані в обох закладах (*Прес-служба Міністерства освіти і науки, молоді та спорту* (http://www.kmti.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245597422&cat_id=244277212). – 2012. – 18.09).

* * *

У рамках проведення Днів освіти і науки Росії в Україні в Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова відбулося засідання Асоціації вищих навчальних закладів-партнерів Російської Федерації та України. Метою зустрічі стало обговорення нових спільних проєктів між

двома країнами й посилення співпраці в науковій і освітній сферах. Серед матеріалів учасники засідання мали можливість переглянути запропонований Асоціацією ректорів педагогічних університетів Європи проект Педагогічної конституції Європи. Як зазначив президент асоціації, ректор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова В. Андрущенко, цей документ пропонує засади узгодженої трансуніверситетської політики в галузі педагогічної освіти, що визначається гуманістичними нормами. Педуніверситет налагодив хороші зв'язки з провідними вищими навчальними закладами Російської Федерації, і на цій основі уже ведеться робота, а у пріоритетах – розширення й поглиблення співробітництва.

Результатом засідання стало ухвалення Статуту Асоціації вищих навчальних закладів-партнерів Росії та України, затвердження складу координаційної ради, до якої увійшли ректори провідних вищих навчальних закладів обох країн. У планах діяльності асоціації підвищення ролі вищої освіти і науки в модернізації економік України і Росії, організація міжнародної співпраці й партнерство з Євразійською та Європейською асоціаціями університетів, іншими міжнародними об'єднаннями, що координують діяльність у галузі вищої освіти, а також збереження і розвиток загального освітнього простору, забезпечення еквівалентності, взаємного визнання дипломів ВНЗ-членів асоціації (*Прес-служба Міністерства освіти і науки, молоді та спорту* (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245591077&cat_id=244). – 2012. – 17.09).

* * *

В мировом рейтинге вузов TopUniversities среди 700 лучших учебных заведений оказались два украинских – Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт» и Донецкий национальный университет. Как и в прошлом году, они имеют рейтинг 601+. То есть входят в седьмую сотню рейтинга наряду с 98 вузами других стран.

Рейтинг был основан в 2004 г. и включал тогда 200 вузов. При его составлении учитываются такие показатели, как репутация университета, мнение работодателей о его выпускниках и рейтинг цитируемости научных трудов преподавателей. В 2012 г. для определения лучших вузов было опрошено 46 тыс. человек по всему миру. В первой тройке – Массачусетский технологический институт (США), университеты Кембридж (Великобритания) и Гарвард (США) (*Наши век* (<http://wek.com.ua/article/70016>). – 2012. – 12.09).

* * *

3 3 по 4 серпня в Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника перебував доктор Карлового університету С. Туміс. Метою візиту є узгодження з вченою радою університету концепції створення

міжнародного журналу *Oriens Aliter*, засновником якого є Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника та Карлів університет у м. Прага (Чеська Республіка).

Журнал *Oriens Aliter* видаватиметься російською та англійською мовами і має на меті ознайомити науковців, широку громадськість Європи з історією та культурою держав Центрально-Східної Європи, з політичними процесами, що відбуваються в умовах глобалізації світу.

Як зазначив ректор університету, доктор політичних наук, професор І. Цепенда, цей проект є одним із важливих кроків у реалізації підписаних у квітні 2012 р. договорів про співпрацю між двома навчальними закладами (*Firtka.if.ua* (<http://www.firtka.if.ua/?action=show&id=25359>). – 2012. – 6.09).

Діяльність науково-дослідних установ

19 вересня 2012 р. відбулося засідання президії Національної академії аграрних наук України з питання «Про наукове забезпечення ведення галузі свинарства в Україні». Заслухавши й обговоривши доповідь директора Інституту свинарства і агропромислового виробництва В. Волощука про результати наукового забезпечення ведення галузі свинарства в Україні, президія Національної академії аграрних наук України зазначає, що незважаючи на використання державою різних засобів щодо підвищення виробництва свинини в Україні галузь перебуває на недостатньому рівні розвитку, проте спад поголів'я свиней призупинено. Станом на 1 серпня 2012 р. у всіх категоріях господарств налічувалось 7924,3 тис. голів свиней, у тому числі 3497,1 тис. голів у сільськогосподарських підприємствах та 4427,2 тис. голів утримується населенням. Нині фактично виробляється в рік на одну людину лише 18 кг свинини при нормі 32 кг. Загальна потреба в свинині становить 1,38 млн т у забійній масі, дефіцит до норми споживання становить 0,67 млн т м'яса.

У зв'язку із ситуацією, що склалася, і необхідністю прискорення темпів розвитку галузі свинарства, науковими установами НААН спільно з Міністерством аграрної політики та продовольства України розроблено проект програми розвитку свинарства на 2013–2020 рр., який передбачає нарощування поголів'я свиней, збільшення їх продуктивності й обсягів валового виробництва, технологічні та нормативно-правові засади її виконання.

Серед проблем нарощування поголів'я свиней є те, що понад 55 % його перебуває в дрібнотоварних господарствах населення. Це потребує особливих підходів при веденні селекційно-племінної роботи та проведення ветеринарно-профілактичних заходів. Вирішення зазначених проблем потребує здійснення ряду заходів з упровадження новітніх технологій виробництва продукції свинарства. Зокрема, програмою наукових досліджень на

2011–2015 рр. передбачено проведення фундаментальних досліджень з розробки новітніх методів селекційної роботи з використанням ДНК-маркування провідних господарсько-корисних ознак продуктивності і створення автоматизованих систем керування стадом, а також сучасного біотехнологічного інструментарію для підвищення репродуктивної здатності поголів'я свиней до рівня міжнародних стандартів упровадження завершених наукових розробок із селекції, годівлі й технології утримання свиней.

Науковцями Інституту свинарства й агропромислового виробництва разом із співвиконавцями розроблено алгоритми і створено комп'ютерну програму «Племінний облік і аналіз у свинарстві», яка дає змогу моделювати селекційні індекси, автоматично проводити ранжування тварин та використовується успішно на виробництві. Поповнено племінну базу країни новоствореними заводськими типами свиней з поліпшеними м'ясними якостями: «Багачанський» і «Бахмутський». Розширено генеалогічні структури шляхом створення нових ліній і родин у полтавській, українській і червоній білопоясій породах м'ясних свиней. Закінчуються роботи зі створення спеціалізованого кросу свиней з використанням генотипів зарубіжної селекції. Відновлено роботу станції контрольної відгодівлі свиней, де оцінено тварин з восьми племінних господарств різних регіонів країни. Упроваджено локальну систему виробництва свинини на основі трьохступінчастої піраміди.

Науковими установами НААН розроблено та впроваджено: інструкції, положення і ДСТУ із застосування комплексної технології типування свиней за імуногенетичними і різними системами ДНК-маркерів (Інститут свинарства і агропромислового виробництва) і використання імунологічних і цитогенетичних маркерів для створення високопродуктивних консолідованих стад свиней (Інститут тваринництва); метод і прилад для внутрішньоматкового штучного осіменіння свиней та ембріотрансплантації (Інститут свинарства і агропромислового виробництва); нові ефективні розбавники сперми кнурів для довготривалого її зберігання, що підвищує виживання сперміїв і збільшує запліднення свиноматок після штучного осіменіння (Інститут біології тварин); сучасні технології вирощування високобілкових та високоенергетичних кормових культур, відпрацьовано технології приготування і використання у свинарстві шроту високобілкового кукурудзяного і соняшникового (Інститут кормів і сільського господарства Поділля).

Сучасний розвиток галузі свинарства вимагає розробок із прогнозування результатів роботи підприємств на етапах їх планування чи модернізації. Для цього розроблено ряд комп'ютерних програм для проведення розрахунків з оптимізації й оперативного коригування виробничих показників і структури кормової бази, а також прогнозування результатів діяльності свинарських підприємств; створено механізм з оперативної оцінки впливу технологічних рішень у галузі свинарства на ефективність виробництва свинарської продукції і встановлення гранично допустимих параметрів беззбиткового

ведення галузі та свинарства і АПВ; розроблено концептуальні засади формування ефективної моделі ціни, що враховує інтереси держави, виробника та споживача, забезпечує еквівалентність обміну між різними сферами виробництва і базується на нормативно-технологічних параметрах витрат ресурсів у натуральному і вартісному виразі (ННЦ «Інститут аграрної економіки»).

Пріоритетним напрямом для наукових установ НААН у виконанні програми «Свинарство» є розробка ефективних технологічних і проектувальних рішень щодо будівництва сучасних племінних і товарних підприємств, що забезпечить комфортні умови тварин та їх високу продуктивність, дасть змогу зменшити терміни окупності вкладень і високу конкурентоспроможність, що в цілому дасть змогу наповнити ринок країни продукцією свинарства, забезпечивши її експортний потенціал.

За результатами обговорення прийнято постанову президії Національної академії аграрних наук України (*Національна академія аграрних наук України (http://uaan.gov.ua/content/pro-zasidannya-prezidiyi-nacionalnoyi-akademiyi-agrarnih-nauk-ukrayini-z-pitannya-pro-0) - 2012. - 19.09*).

* * *

Три харьковських вуза ініціюють створення на своїй базі наукових парків. Проекти цих парків були представлені 7 вересня на IV Міжнародному економічному форумі «Інновації. Інвестиції. Харківські ініціативи».

Харківський національний автомобільний університет є ініціатором проекту створення на своїй базі наукового парку «Екомобіль» для впровадження інноваційних технологій екологічних автотранспортних засобів. Згідно з проектом, університет буде брати участь у формуванні статутного капіталу наукового парку шляхом внесення в нього нематеріальних активів (имуществених прав на об'єкти інтелектуальної власності). Разом з соучасником, який внесе в статутний фонд фінансові ресурси, буде проведено відбір інноваційних проектів, які будуть реалізовані з участю наукового парку. Обсяг необхідних інвестицій для реалізації цього проекту – 12,5 тис. дол., і стільки ж власних засобів. Термін окупності проекту – 3,5 роки.

Харківський державний університет харчування та торгівлі взяв участь у ініціативі створення наукового парку «Здорове харчування». Передбачається, що діяльність цього парку буде спрямована на створення науково обґрунтованої системи харчування, формування здорової нації на основі об'єднання і розвитку освітніх і науково-технічних, виробничих, маркетингових і інноваційних досягнень. Обсяг необхідних інвестицій для реалізації цього проекту – 25 тис. дол., власних засобів – 15 тис. дол. Термін окупності проекту – три роки.

Харьковский Национальный фармацевтический университет (НФАУ) выступил с инициативой создания научного парка НФАУ, чтобы, объединив наработки научных и производственных предприятий, иметь возможность создавать и производить новые лекарственные препараты. Объем необходимых инвестиций для реализации этого проекта 25 тыс. дол., собственных средств – 20 тыс. дол. Срок окупаемости проекта – три года.

В мае в Харькове начал работу научный парк «Радиоэлектроника и информатика». Инициатором создания парка стал Харьковский национальный университет радиоэлектроники (ХНУРЭ). Решение об открытии парка в вузе приняли после победы в харьковском конкурсе инновационных и инвестиционных проектов, который состоялся два года назад. В научном парке уже зарегистрирован ряд проектов. В частности, создается охранный прибор, которое позволяет дистанционно открывать и закрывать двери здания, создается система дистанционного обучения, а также система электронной коммерции «Умный офис». В научном парке «Радиоэлектроника и информатика» большинство зарегистрированных проектов разработаны учеными харьковских вузов – ХНУРЭ, Харьковского национального университета им. Каразина, Харьковского национального аэрокосмического университета им. Жуковского (*Status quo.* (http://www.sq.com.ua/rus/news/ekonomika/07.09.2012/tri_harkovskih_vuza_iniciiruyut_sozdanie_na_ih_bazah_nauchnyh_parkov). – 2012. – 7.09).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Согласно Национальному проекту «Индустриальные парки» в Украине будет создано 10 таких комплексов. Об этом сообщил председатель Госагентства по инвестициям и управлению нацпроектами В. Каськив. «Национальный проект “Индустриальные парки Украины”, который фактически получил такой статус в начале лета, предусматривает создание 10 индустриальных парков в разных городах Украины. Сейчас мы заказываем технико-экономическое обоснование и делаем общий анализ индустриальных возможностей Украины», – отметил В. Каськив. При выборе места создания таких комплексов будет учтено наличие трудовых ресурсов в том или ином регионе, географическое расположение, экономические показатели, логистические возможности. «Таким образом будет создано индустриальную карту Украины, которая даст возможность предложить места создания первых парков. Затем будут отобраны основные площадки и параметры инфраструктуры, и государство внесет свой вклад в развитие такой индустрии», – добавил В. Каськив.

Сейчас в Киеве уже началось строительство одного из инновационных парков, на территории которого запланировано сконцентрировать IT-предприятия и исследовательский центр.

Напомним, по мнению председателя Комитета Верховной Рады Украины по вопросам науки и образования М. Луцкого, потенциал инвестиций от украинского бизнеса на развитие инноваций и высоких технологий может превысить 10 млрд грн в год. «Научные разработки должны быть интересными для бизнеса и промышленности, так как именно для них они и создаются. Считаю, что украинский бизнес сегодня имеет возможность инвестировать в высокие технологии и научные разработки более 10 млрд грн в год. Например, в 2010 г. более 70 % инновационно активных предприятий осуществляли нововведения за собственные средства, расходы предприятий на финансирование инноваций составили почти 5 млрд грн», – отметил М. Луцкий (*Левый берег* (http://economics.lb.ua/state/2012/09/12/169956_ukraine_obeshchayut_sozdat_10.html). – 2012. – 12.09).

Охорона здоров'я

Сегодня Одесский национальный медуниверситет (ОНМедУ) располагает солидной клинической базой: кроме стоматологических (детской и взрослой), он развивает и многопрофильную клинику. В 2003 г. вузу передали больницу на ул. Тенистой. Министерство здравоохранения разрешило создание университетской клиники, проект запустили как пилотный, на то время он был первым и единственным в стране. По документам это Центр реконструктивной и восстановительной медицины. «Университетская клиника действительно многопрофильная – прием ведут врачи более 20 специальностей», – рассказывает директор Центра Т. Муратова. Работу поликлиники, состоящей из отделения семейных врачей и консультативного, курирует кафедра общей практики и медицинской реабилитации, которую возглавляет профессор Е. Волошина. Высококвалифицированную медпомощь третьего-четвертого уровня пациенты получают в условиях стационара, имеющего 200 коек. Шесть оперзалов оборудованы уникальным хирургическим инструментарием и современной техникой: эндоскопической, лазерной, ультразвуковой и радиоволновой, есть аппарат для сварки живых тканей и микроскоп для проведения микро- и нейрохирургических операций. В каждом из них стоят многофункциональные операционные столы, высокоточное наркоточное оборудование, подключены системы вентиляции с контролем температуры и бактериальными фильтрами.

Будущие врачи имеют возможность учиться у лучших хирургов, следить за проведением операций, которые в режиме онлайн транслируются из операционных в лекционные залы.

Создано отделение репродуктивных технологий, которое уже успело заявить о себе на весь южный регион. В арсенале отделения – все современные методы лечения бесплодия, которые сегодня применяются в мировой практике, поэтому к нам едут за помощью семейные пары не только из Одесской, но и других областей.

В клинике базируются шесть университетских кафедр, а занятия со студентами здесь проводят преподаватели более 20 кафедр. Опыт центра наглядно демонстрирует, что эффективное соединение практической медицины, науки и обучения возможно только в условиях современной многопрофильной университетской клиники.

Оборудование также позволяет развивать направления сосудистой и кардиохирургии. Хирурги традиционной школы утверждают, что онкологические операции нужно проводить открытым способом – чтобы не пропустить метастазы. Лапароскопические операции у них вызывают недоверие и резкую критику. Лапароскопическая техника позволяет выполнять все объемы, которые только существуют, без ограничений. Научные работы убедительно доказали, что именно такие операции дают лучшие результаты. При традиционных операциях риск метастазирования в два раза выше и летальность значительно выше.

В последние годы в Украине открылось немало новых клиник и центров, в основном за счет иностранных инвесторов. Бюджетные больницы не выдерживают конкуренции – современное оборудование стоит слишком дорого, работают на том, что удалось сохранить с прежних времен или получить от государства, местных властей и благотворительных фондов. Можно ли готовить будущих врачей на клинических базах, оборудованных по вчерашнему (и даже позавчерашнему) слову науки и техники? Стоит ли после этого удивляться, что в медицине исчезают научные школы, мало кто из выпускников может назвать имя своего учителя.

Одесская университетская клиника, несомненно, – исключение из правил, своеобразный симбиоз медицинской науки и практики (*Еженедельник «Зеркало недели»* (http://zn.ua/EDUCATION/akademik_valeriy_zaporozhan_glavnoe_gotovit_vrachey_samoy_vysokoy_proby_-107897.html). – 2012. – 1.09).

* * *

17 вересня в Дніпропетровську за підтримки Міністерства охорони здоров'я України, Національної академії медичних наук України, Головного управління охорони здоров'я Дніпропетровської обласної державної адміністрації, Дніпропетровської державної медичної академії та благодійного фонду «За безпечну медицину» відбувся регіональний конгрес «Людина та ліки – Україна». Участь у регіональному конгресі взяли науковці, викладачі, лікарі загальної практики (сімейні лікарі, терапевти, педіатри), кардіологи, ревматологи, гастроентерологи, пульмонологи, ендокринологи, неврологи та ін.

Головною метою проведення конгресу був обмін досвідом між провідними науковими та практичними фахівцями медичної галузі Дніпропетровщини й інших регіонів України – Києва, Харкова, Донецька щодо сучасних методів діагностики та лікування захворювань, ознайомлення лікарів з останніми тенденціями світової медицини, фармації тощо.

Наукова програма конгресу «Людина та ліки – Україна» складалася з доповідей, лекцій і майстер-класів для практикуючих лікарів і науковців. Зокрема, у рамках конгресу були розглянуті питання діагностики і лікування захворювань у галузі кардіології, ревматології, пульмонології, неврології та психіатрії, гастроентерології, ендокринології, педіатрії, питання з фармакології, контролю за побічною дією лікарських засобів і безпеки лікування. Крім того, учасники наукового конгресу обговорили найбільш актуальні напрями розвитку охорони здоров'я України, світові тенденції, наукові досягнення та новітні розробки.

Також у рамках регіонального конгресу «Людина та ліки – Україна» пройшла виставка сучасних лікарських засобів і виробів медичного призначення, під час якої усі бажаючі делегати мали змогу отримати об'єктивну інформацію щодо препаратів, технологій і новітніх методик медичної терапії та діагностики, що представлені на ринку України (*У Дніпропетровську відбувся науковий регіональний конгрес «Людина та ліки – Україна» // Вісник Придніпров'я* (http://www.vesti.dp.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=16115:— —l—-r-&catid=134:2011-09-10-06-36-04&Itemid=568). – 2012. – 18.09).

* * *

С 6 по 9 сентября в Милане (Италия) проходил Всемирный конгресс по детской офтальмологии и косоглазию, на котором были представлены доклады украинских ученых. Как сообщает пресс-служба Макеевского городского совета, из Украины были отобраны три медицинские работы по данной тематике – из Одессы, Харькова и Макеевки. Доклад из Макеевки принадлежит офтальмологу А. Лысенко, которая работает в Детском клиническом территориальном медицинском объединении (ДКТМО).

Работа А. Лысенко «Особенности клиники и подходы в диагностике воспалений глаз у детей, вызванных персистирующими клеточными инфекциями» была направлена в ученый совет конференции, где она прошла отбор и была представлена в аудитории.

По ее словам, в ДКТМО уже довольно продолжительное время успешно ведутся исследования в данном направлении.

«Моя работа опиралась на реальные разработки алгоритма диагностики заболеваний у детей, особенно тяжелых заболеваний, которые вызваны персистирующими одноклеточными инфекциями, такими как, например, токсоплазмоз, хламидиоз. На основании этих методик мы назначаем определенное спе-

цифическое лечение и получаем хороший результат», – рассказала А. Лысенко, автор доклада (*Makeevskie mediki predstavili svoi razrabotki v Milane // Донбасс* (<http://donbass.ua/news/health/2012/09/17/makeevskie-mediki-predstavili-svoi-razrabotki-v-milane.html>). – 2012. – 17.09).

Наука і влада

В. Янукович присвоїв звання «заслужений діяч науки і техніки України» гендиректорові Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, доктору історичних наук М. М. Романюку.

Про це йдеться в указі Президента України № 565/2012 «Про відзначення державними нагородами України з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек», розміщеному на офіційному сайті глави держави.

Зокрема, в документі зазначено: «За вагомий особистий внесок у розвиток національної культури, збереження бібліотечного фонду держави, багаторічну сумлінну працю та високий професіоналізм постановляю» «...присвоїти почесне звання «заслужений діяч науки і техніки України» Романюку Мирославу Миколайовичу – генеральному директорові Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, доктору історичних наук».

Довідка: Мирослав Романюк – учений у галузях теорії, методології та історії книгознавства, джерелознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, історії української преси та видавничої справи.

Народився 27 липня 1952 р. у с. Закрівцях Коломийського району Івано-Франківської області. У 1979 р. закінчив факультет журналістики Львівського державного університету ім. Івана Франка (тепер – Львівський національний університет імені Івана Франка), а в 1983 р. – аспірантуру.

Працював редактором університетської багатотиражки «За радянську науку». З 1982 р. – асистент кафедри теорії і практики преси ЛДУ ім. І. Франка. У 1988 р. захистив кандидатську, а в 2001 р. – докторську дисертацію. З 1990 р. Мирослав Миколайович – заступник директора з наукової роботи Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР. Упродовж 1993–2003 рр. був керівником організованого в структурі бібліотеки з його ініціативи Науково-дослідного центру періодики (з 2010 р. – Науково-дослідний інститут пресознавства). Від 2003 р. – директор, а з 2009 р. – генеральний директор Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. У 2002 р. здобув звання професора кафедри редагування і видавничої справи Української академії друкарства. У 2009 р. обраний членом-кореспондентом НАН України за спеціальністю «соціальні комунікації».

Мирослав Миколайович уперше в історії українського джерелознавства комплексно опрацював тему зародження і функціонування української преси, проаналізував і синтезував досвід, традиції численних періодичних видань, повернув із забуття тисячі імен тих, хто творив політику в газетно-журнальному світі. У циклі наукових праць, присвячених проблемам дослідження української періодики, М. Романюк визначив

методологічні принципи історико-журналістських досліджень, а також окреслив нові інтегральні й системні підходи, критерії, принципи систематизації, аналізу та наукового трактування журналістських явищ минулого.

М. Романюк за сумісництвом обіймає посаду професора кафедри бібліотекознавства і бібліографії факультету культури і мистецтв ЛНУ ім. Івана Франка, де викладає низку дисциплін: «Бібліотекознавство», «Книгознавство», «Загальна і спеціальна бібліографія», «Історія видавничої справи» тощо. Був науковим керівником 10 кандидатських і 2 докторських дисертацій.

М. Романюк – автор 696 наукових праць, серед яких 4 монографії, 9 історико-бібліографічних досліджень, 5 біобібліографічних видань, 2 навчальні посібники. Він також упорядник, науковий консультант, науковий і відповідальний редактор 186 наукових видань. Відповідальний редактор «Записок Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка» та «Збірника праць Науково-дослідного центру періодики», член редколегій ряд фахових часописів.

Мирослав Миколайович нагороджений Грамотою Верховної Ради України (2008), Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (2002), Почесною грамотою Чернігівської обласної державної адміністрації (2009) (*Львівська газета* (<http://www.gazeta.lviv.ua/news/2012/09/30/5243>)). – 2012. – 30.09).

** *

В Яремчі відбулася Всеукраїнська конференція «Наука і влада: реформи регіонального рівня». Організаторами заходу виступили Національне агентство України з питань державної служби, Івано-Франківська ОДА та обласна рада, а також Яремчанська міська рада і магістратура державної служби Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

Офіційно відкрив роботу конференції В. Толкованов, голова Національного агентства України з питань державної служби. Він наголосив на необхідності у нинішній час модернізації державної служби України. «Сьогодні диктує нові умови і вимоги до держслужбовців, – наголосив В. Толкованов, – проте сучасні підходи до їх професійного навчання не завжди відповідають європейським стандартам».

Голова Івано-Франківської ОДА М. Вишиванюк, вітаючи учасників конференції, наголосив, що «зроблена велика робота в плані реорганізації, але треба ще дуже багато робити, щоб держслужбовці відповідали європейським стандартам».

«Я переконаний, що напрацювання ефективної співпраці науки й влади дадуть свої результати вже незабаром», – розповів голова Івано-Франківської обласної ради О. Сич, зазначивши, що в Івано-Франківську вже існує співпраця науки і влади (*Островська О. Державну службу очікує модернізація // Коломийські вісники* (<http://www.visty.in.ua/fotoreport/1743-2012-09-13-09-32-37.html>)). – 2012. – 13.09).

* * *

В. Луцаїй, радник при дирекції Національного інституту стратегічних досліджень, зазначає, що Стратегія регіонального розвитку Кіровоградщини до 2020 року – це вдосконалений варіант програми «Центральний регіон-2015». Завдання полягає в тому, щоб удосконалити цю програму, запропонувати більш концептуальний підхід. Традиційно стратегії пишуть з натиском на галузеві пріоритети. Учені пропонують подивитися на потенціал області більш комплексно. Кіровоградщина ідентифікується як аграрно-промисловий регіон, і, на їхню думку, дуже важливо знайти ті точки, які дозволяють більш ефективно використовувати наявний потенціал, – пояснює столичний фахівець і наголошує, що інститут запропонував нове позиціонування Кіровоградщини як стратегічного регіону України. Зокрема, науковці переконані, що в області є не просто ресурсний, економічний потенціал, вона має стратегічне значення для формування центрального макро-регіону, що може стати ядром України. Заступник голови облдержадміністрації В. Серпокрилов зауважує, що спільна з фахівцями інституту робота поступово дає свій ефект. Розробляючи Стратегію регіонального розвитку Кіровоградської області до 2020 року, київські науковці запропонували свій варіант, своє бачення перспектив для області, пояснює посадовець.

Водночас В. Серпокрилов наголошує, що для області надзвичайно важливим є визначення її місця в державі. Адже, будучи центральним регіоном, тих можливостей, що є, наприклад, у прикордонних територіях, у Кіровоградщини немає. Тож саме з цієї причини область варто позиціонувати як стратегічну, таку, що здатна певною мірою визначати і розвиток усієї країни (*Стратегія регіонального розвитку Кіровоградщини-2020 // Народне слово* (http://www.n-slovo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=423:jyh&catid=9:newspaper). – 2012. – 12.09).

Проблеми інформатизації

Ю. Шлапак, провід. ред. НЮБ НБУВ

Формування інформаційної культури: особистість як користувач сучасної бібліотеки

Становлення інформаційної культури як самостійного наукового напрямку й освітньої практики в Україні пов'язано з усвідомленням фундаментальної ролі інформації в суспільному розвитку; зростанням обсягів інформації; інформатизацією

суспільства, розвитком інформаційної техніки й технологій; становленням інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційний світогляд, культура читання.

Інформаційна культура на сьогодні вимагає від сучасної людини нових знань й умінь, особливого стилю мислення, що забезпечує необхідну соціальну адаптацію до змін та гарантує гідне місце в інформаційному середовищі. Створюваний у процесі інформатизації інформаційно-технічний потенціал суспільства визначається не лише рівнем розвитку сучасних інформаційних і комунікаційних технологій. Багато що залежить від рівня інформаційної культури, як соціуму в цілому, так й окремої особистості.

Поняття «інформаційна культура» міждисциплінарне, його вивчають представники багатьох сфер: культурологи, філософи, соціологи, фахівці з інформатики. Формуванням інформаційної культури займаються також бібліотекарі.

Одними з перших робіт, де використовувався термін «інформаційна культура», були статті бібліографів К. Войханської та Б. Смирнкової «Библиотекари и читатели об информационной культуре» (збірка матеріалів дослідження «Библиотека и информация» 1974 р.) та Е. Шапіро «О путях уменьшения неопределённости информационных запросов» (журнал «Научная техническая библиотека СССР» 1975 р.). Результатом цих публікацій та інших робіт стало вироблення уявлень про інформаційну культуру як галузь культури, що пов'язана з функціонуванням інформації в суспільстві та формуванням інформаційних якостей особистості, як науковий напрям та сферу діяльності, що є наслідком виокремлення усвідомлення науковим суспільством глобальної ролі інформації в процесі становлення суспільства та життєдіяльності особистості.

В українському та російському бібліотекознавстві подаються дещо різні визначення терміну «інформаційна культура». Згідно з трактуванням професора Ю. Зубова, «інформаційна культура – це систематизована сукупність знань, умінь, навичок, що забезпечує оптимальне здійснення інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення як професійних, так і непрофесійних потреб» [1]. Є. Медведєва визначає інформаційну культуру як «рівень інформаційної підготовки, який дає змогу людині не тільки вільно орієнтуватися в потрібному інформаційному середовищі, а й брати участь у його формуванні та перетворенні, сприяти інформаційним контактам» [2]. За визначенням Е. Семенюка, «інформаційна культура – це ступінь розвинутості інформаційної взаємодії та всіх інформаційних взаємовідносин у суспільстві» [3].

Досить детально подається визначення інформаційної культури в навчальному посібнику «Основи інформаційного права України». Його автори проаналізували різні наукові й популярні джерела, щоб з'ясувати, які формулювання може мати термін «інформаційна культура». Отже, **інформаційна культура** (від лат. *cultura* – освіта, розвиток та *informatio* – роз'яснення) – це:

– Сукупність досягнень певного людського суспільства (групи людей, нації, народу, суспільства, держави, міжнародного співтовариства) у сфері інформаційних відносин (у тому числі мистецтва, науки, техніки тощо).

– Відповідний рівень розвитку інформаційних відносин на певний момент часу, у просторі, колі осіб, що визначається порівняно з попередніми показниками інформаційної культури.

– Сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини у сфері інформаційних відносин та втілюються в результатах інформаційної діяльності. У вужчому розумінні, інформаційна культура – це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, наукової та мистецької творчості, у контексті інформаційних відносин, а також установи й організації, що забезпечують їх функціонування (школи, вищі навчальні заклади, клуби, музеї, театри, творчі спілки, товариства тощо).

Отже, інформаційна культура – це й частина загальної культури, і систематизована сукупність знань, умінь, навичок, що забезпечує оптимальне здійснення індивідуальної інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення особистих інформаційних потреб. Ця сукупність містить у собі:

– наявність інформаційного світогляду. Інформаційний світогляд – уявлення про такі поняття, як інформаційне суспільство, інформаційні ресурси, інформаційні потоки та масиви, закономірності їх функціонування й організації тощо. Інформаційний світогляд тісно пов'язаний з мотивацією діяльності людини, яка зумовлює успішність її інформаційної підготовки. Інформаційний світогляд є своєрідним стрижнем, який скріплює в єдине ціле всі компоненти інформаційної культури – бібліотечно-бібліографічні знання, культуру читання, знання можливостей інформаційних технологій. Так, культура читання включає в себе сприйняття, розуміння тексту й отримання з нього необхідної інформації. Для неї характерні усвідомлений вибір тематики читання, його систематичність і послідовність, уміння застосовувати різноманітні прийоми читання, взаємодіяти з довідково-бібліографічним апаратом, орієнтуватися в декількох джерелах інформації з метою оптимального вибору й сприйняття прочитаного.

Введення поняття «інформаційний світогляд» дає змогу забезпечити цілісність традиційної книжної (бібліотечної) та нової – комп'ютерної – інформаційної культур. Використання поняття «інформаційна культура особистості» дає змогу уникнути в інформаційному суспільстві конфронтації двох полярних культур – технократичної та гуманітарної [5];

– уміння формулювати свої інформаційні запити;

– здатність здійснювати самостійний інформаційний пошук різних видів документів;

– оволодіння навичками аналізу та синтезу інформації (наприклад, написання простого й розгорнутого планів, конспектування, анування й реферу-

вання, підготовка оглядів, складання бібліографічних описів, оформлення цитат та посилань, списку використаної літератури тощо);

– володіння технологією інформаційного самозабезпечення, тобто вміння використовувати отриману інформацію у своїй навчальній або пізнавальній діяльності.

Оволодіння інформаційною культурою – це шлях універсалізації якостей людини, що сприяє реальному розумінню людини самої себе, свого місця і своєї ролі в суспільстві. Значну роль у формуванні інформаційної культури відіграє освіта, яка повинна формувати нового фахівця інформаційного суспільства. У цього фахівця необхідно виробити такі навички й уміння: диференціації інформації, виокремлення значущої інформації, вироблення критеріїв оцінювання інформації, «виробляти» інформацію та використовувати її.

Ознакою інформаційної культури є не лише отримання найрізноманітнішої та різної за якістю інформації, а й уміння вибирати з великого масиву наявної інформації найбільш важливу й потрібну. Якщо раніше стояло питання «Що читати?», то сьогодні дедалі частіше виникає питання «Що не читати?». Якщо прагнути прочитати весь матеріал, який є на певну тему, то не залишиться часу для того, щоб внести свій вклад у вирішення цієї проблеми. «На перший план сьогодні висувається не збір інформації, – зазначає Е. Тоффлер, – а вміння відшукати у всій масі даних те, що необхідно, вірно проаналізувати відсіяні відомості і вчасно надати їх потрібному замовнику» [6]. До того ж потрібно вміти обробити інформацію відповідним чином, що не менш важливо, ніж безпосередньо зміст інформації.

Проблема розвитку інформаційної культури користувачів є сьогодні однією з найважливіших в освіті. Низький рівень інформаційної культури особистості стає на перешкоді її адаптації та соціалізації, перешкоджає професійній орієнтації та становленню як повноправного члена суспільства.

Головною метою освіти стає розвиток інформаційної культури тих, хто навчається, тобто підготувати їх до життя в професійній діяльності у високорозвинутому інформаційному середовищі, навчити їх самостійно діяти в цьому середовищі, ефективно використовувати його можливості й захищатися від негативних впливів.

На сьогодні існують такі загальнометодологічні принципи й умови організації інформаційної освіти:

1. Принцип культурологічного підходу. Він базується на усвідомленні глибокої взаємодії категорій «інформація» та «культура», на уявленні про те, що інформаційна культура є невід'ємною частиною загальної культури людини. З позиції культурологічного підходу інформаційна культура закладає світоглядні настанови особистості; формує її ціннісні орієнтації щодо інформації як до елемента культури; стає на перешкоді дегуманізації й заміні духовних цінностей досягненнями, поява яких зумовлена науково-технічним про-

гресом і безпрецедентним зростанням та розвитком нових інформаційних технологій в інформаційному суспільстві.

2. **Принцип системного підходу** дає змогу забезпечити цілісність подавання феномену інформаційної культури, подолати за рахунок введення єдиної методологічної бази ізольованість під час розгляду таких його традиційних компонентів, як бібліотечно-бібліографічні знання, культура читання, комп'ютерна грамотність, реалізувати відповідно до тези «ціле більше, ніж сума його частин» досягнення нової якості у визначенні змісту поняття «інформаційна культура» як запоруки ефективної діяльності стосовно вирішення проблеми інформаційної підготовки тих, хто навчається.

3. **Принцип інтегративності** дає можливість побудови єдиної стратегії й тактики формування інформаційної культури особистості з орієнтацією на органічну взаємодію як освітніх, так і бібліотечно-інформаційних установ, кожна з яких відповідно до своєї специфіки покликана стати учасником інформаційного загального навчання. Реалізація цього принципу відкриває перспективи гармонізації роботи цих соціальних інститутів задля досягнення спільної мети – формування інформаційної культури особистості.

4. **Принцип діяльнісного підходу** означає, що формування інформаційної культури будується не з позиції бібліотекаря, який намагається пояснити користувачу, як влаштована бібліотека, інформаційна служба або комп'ютер, а також поінформувати про тонкощі бібліотечно-бібліографічної, інформаційної, комп'ютерної технології, а з позиції користувача, споживача інформації, виходячи з тих інформаційних завдань, які він має вирішувати під час своєї навчальної, пізнавальної чи творчої діяльності.

5. **Принцип технологічного підходу** дає можливість розглядати формування інформаційної культури того, хто навчається, як педагогічну технологію, що включає певну сукупність методів і засобів, що забезпечують досягнення заданого результату. Передбачає детальне визначення кінцевого результату та обов'язковий контроль його точності як основи здобуття продукції із заданими параметрами. Обов'язковими вимогами при цьому є масовість. Порушення цих вимог і відсутність хоча б одного елемента в заданому технологічному ланцюзі неминуче призводить до зниження якості результатів.

Процес формування інформаційної культури особистості лише тоді набуде статусу технології, коли визначено програму діяльності з чітко сформульованою метою, встановленою послідовністю дій, які приводять до досягнення поставленої мети (навчальна програма); є засоби реалізації поставленої мети (навчально-методичні, технічні тощо); встановлені вимоги до кінцевого продукту (знань й умінь) на кожному етапі навчання; існують інструменти виміру рівня інформаційної культури (тести, контрольні завдання тощо).

6. **Принцип безперервності** передбачає використання можливостей усіх ланок системи безперервної освіти (початкової, загальної, середньої й потім подальшої) для формування інформаційної культури особистості. При цьому

на кожній з цих ланок навчання основам інформаційної культури має бути обов'язковим і спеціально організованим.

У сукупності розглянуті вище принципи й підходи є концептуальними основами формування інформаційної культури особистості й можуть бути позначені як діяльнісно-ціннісна технологія, що є механізмом включення тих, хто навчається, у формування інформаційної культури. Передбачаючи єдиний системний підхід до процесу навчання, вона реалізується в умовах особистісно-орієнтованого й диференційованого навчання через пошукову й інтелектуально-пізнавальну діяльність тих, хто навчається, засновану на інтеграції знань і навиків, і спирається на інформаційно-культурний і культурно-ціннісний зміст освіти.

Діяльність бібліотек є важливим фактором виховання інформаційної грамотності особистості. Ця діяльність спрямована, з одного боку, на забезпечення основних умов навчання та наукової діяльності, з другого – на культурний розвиток особистості. Бібліотеки здійснюють комплексний підхід до формування інформаційної культури, використовуючи засоби та методи коригування та керування цим процесом; надають можливість об'єднувати пізнавальну й практичну інформаційну діяльність студентів. Завдання бібліотечної системи полягає в забезпеченні принципової можливості зв'язку між документом і користувачем. Виокремлювати ж необхідну інформацію з документа, оцінювати й переосмислювати її – доля користувача [10].

Процес формування інформаційної культури користувачів потребує диференційованого підходу, підбору методик і програм навчання з урахуванням професійної спеціалізації користувачів, рівня їхніх інформаційних потреб та інформаційної підготовки, наявних навичок володіння комп'ютерною технікою та має здійснюватися в бібліотеці в п'ятьох напрямках:

1. Робота з удосконалення комплектування та розкриття бібліотечних фондів.
2. Систематичне вивчення динаміки інформаційних потреб користувачів, особливо пов'язаних із ціннісно-орієнтаційною, пізнавальною, виробничою діяльністю.
3. Створення комфортних умов для задоволення інформаційних потреб користувачів.
4. Удосконалення роботи з підвищення рівня бібліотечно-бібліографічних та інформаційно-комп'ютерних знань.
5. Популяризація та реклама інформаційних послуг бібліотеки [7].

Діяльність бібліотеки спрямована на підвищення інформаційної освіти суспільства. Проте суто інформаційна грамотність та її поширення серед користувачів бібліотеки передбачає ознайомлення читачів з можливостями та інформаційно-документальними ресурсами бібліотеки; виховання довірливого ставлення до неї; бажання стати її постійними відвідувачами; формування в читачів знання основних інформаційних джерел та навичок їх використання;

формування навичок у сфері бібліотечно-бібліографічних та інформаційно-комп'ютерних знань; ознайомлення з інформаційними послугами бібліотеки; ознайомлення з провідними книгосховищами світу, архівами, музеями, центрами інформації та документації, банками даних і базами знань, існуючими інформаційними системами, віртуальними бібліотеками глобальної комп'ютерної мережі, можливостями використання інформаційних ресурсів за межами бібліотеки; навчання читачів користуванню інформаційно-пошуковою системою в традиційному та автоматизованому режимах; їх ознайомлення з методами аналітико-синтетичної обробки документів і переробки інформації.

Останнім часом стверджується погляд на бібліотеки як на органічну частину інформаційного середовища суспільства. До їх величезних інформаційних ресурсів додаються комп'ютери, програмні засоби, машиночитані джерела інформації, а можливість підключення до міжнародних комп'ютерних мереж збагачує їх ще й світовими інформаційними ресурсами. Формування інформаційної культури читачів, яка включала б не тільки традиційну бібліотечно-бібліографічну культуру, а й уміння оперувати інформацією з використанням сучасних комп'ютерних засобів, тобто поєднувала б традиційний бібліографічний інструментарій з комп'ютерними засобами, є однією з головних функцій сучасної бібліотеки. Для її реалізації бібліотеки повинні перейти від традиційної пропаганди бібліотечно-бібліографічних знань серед читачів до їх цілеспрямованої інформаційної освіти [9].

Виховання інформаційної культури особистості взагалі є суспільною проблемою. Тому під час організації цієї роботи обов'язково треба враховувати ступінь розвитку науково-інформаційних та бібліотечно-бібліографічних ресурсів міста (району) в цілому, а також кожного окремого закладу, причетного до цієї справи; брати до уваги розгалуженість системи інформаційної освіти та її спадковість; наполегливо розвивати координаційні та коопераційні внутрішньовідомчі й міжвідомчі зв'язки.

Процес формування інформаційної культури читачів потребує диференційованого підходу, підбору методик і програм навчання з урахуванням професійної спеціалізації читачів, рівня їхніх інформаційних потреб та інформаційної підготовки, наявних навичок володіння комп'ютерною технікою. Особливе місце в цій роботі з різними категоріями читачів належить державним публічним бібліотекам [9].

Форми, методи, зміст інформаційної освіти читача визначаються не тільки рівнем його культури читання або професійними потребами, а й умовами праці в бібліотеці, нерідко ситуативними методами обслуговування: в одних випадках, наприклад, бібліотекар може популярно роз'яснити правила розстановки книг на полицях, принципи користування алфавітно-предметним покажчиком до систематичного каталогу й картотеки статей, в інших – необхідне знайомство з відповідними ДСТами й документацією, що регламентують правила опису видань.

Форми навчання відрізняються способом передавання інформації, широтою охоплення аудиторії: це виставки, огляди, консультації, бібліографічні уроки, екскурсії, дні бібліографії, путівники, методичні поради тощо. Відомо, що перевагу читачі надають найменш заформалізованим заходам, до яких можна віднести:

- оглядові екскурсії по бібліотеці й стислі лекції з основ інформаційного пошуку для читачів, що тільки записалися;
- надання читачам можливості самостійно навчатися з використанням аудіо- і відеоматеріалів;
- розповсюдження путівників по фондах і каталогах, пам'яток читачам для самостійної орієнтації;
- розвиток системи наочних засобів оповіщення про структуру бібліотеки, її довідково-пошуковий апарат;
- підготовка й видання методичних порад з користування базами даних й електронним каталогом;
- організація курсів з навчання користуватися комп'ютерною технікою [10].

В умовах формування інформаційного суспільства бібліотеки мають забезпечувати користувачам доступ до електронних каталогів інших бібліотек, до електронних журналів, до всіх баз даних, які є в бібліотеках та інформаційних центрах. Це дає можливість навіть віддаленій бібліотеці забезпечити користувачам той же обсяг, глибину та якість інформації, як і у великій бібліотеці, враховуючи специфіку регіону, потреби й запити організації, підприємств, установ, фірм, тобто як колективних, так й індивідуальних користувачів інформації.

У зв'язку з цим одним з напрямів діяльності бібліотеки повинно стати навчання читачів користуванню комп'ютерною технікою, яке може здійснюватися на комерційній основі. Цей напрям може бути реалізований на базі спеціально обладнаного комп'ютерного класу, де водночас можуть проходити курс навчання не тільки читачі, а й працівники бібліотеки.

Автоматизація бібліотечних процесів, у свою чергу, потребує від бібліотекарів уміння працювати з електронними базами даних, володіння комп'ютерними технологіями, що стає обов'язковою умовою фахової підготовки працівників бібліотечно-інформаційної сфери. Тому виникає проблема адекватного підвищення інформаційної культури бібліотечних фахівців, які сьогодні повинні бути не тільки «лоцманами книжкових морів», а й навігаторами комп'ютерних мереж, чия діяльність формує нове інформаційне середовище [10].

Найбільш ефективною формою взаємодії бібліотекаря й читача є діалогова форма спілкування. Індивідуальне консультування має бути превалюючим у роботі з читачами й має супроводжувати обслуговування в різних відділах бібліотеки.

Позитивні результати має також інформаційна освіта читачів у процесі виконання їхніх запитів, тому що читач при цьому виявляє особисту зацікав-

леність у сприйнятті інформації. Таким чином, довідково-бібліографічне обслуговування можна використовувати як базову форму інформаційного навчання, під час якого проходить засвоєння читачем основ бібліографічної, інформаційної грамотності, закріплення навичок самостійного пошуку літератури.

Рівень інформаційної культури особистості виявляється в його інформаційній поведінці. Інформаційна поведінка, з одного боку, відображає активність особистості як суб'єкта, що пізнає, його уміння орієнтуватися в інформаційному просторі. З іншого боку, в інформаційній поведінці виявляється міра доступності й комфортності використання сукупних інформаційних ресурсів, тобто ті можливості, що суспільство надає людині, яка прагне відбутися як особистість і професіонал.

Сучасна інформаційна культура за своїм змістом є органічним цілим. Вона постає як ступінь досконалості людини, суспільства в цілому або певної його частини з використання інформації в усіх можливих формах життєдіяльності.

В інформаційному суспільстві, заснованому на знаннях, новою інформаційною культурою повинні володіти не тільки фахівці, але і все дієздатне населення. Це припускає підвищення його загального інтелектуального рівня, більш широке знайомство з досягненнями науково-технічного прогресу й можливостями їх використання в соціальній практиці. У процесі інформаційної взаємодії між наукою й суспільством, що в останні десятиріччя стає дедалі більш інтенсивним, дуже важливо забезпечити визначений рівень інформованості суспільства про соціально значущі тенденції розвитку науково-технічного прогресу. Суспільство повинно бути заздалегідь підготовлене до сприйняття нових досягнень науки, техніки й технологій. Насамперед це стосується інформаційної сфери суспільства, у якій зміни відбуваються найбільш швидко та є найбільш радикальними.

Здатність суспільства досить швидко сприймати й практично використовувати в інтересах забезпечення своєї життєдіяльності нові знання, технології, технічні засоби й інформаційні ресурси становить нову інформаційну культуру суспільства. Рівень розвитку цієї культури, зокрема, може бути важливим інтегральним показником рівня розвитку суспільства в інформаційному столітті. На жаль, інформаційна культура поки є показником не загальної, а швидше професійної культури людини. Основою інформаційної культури можуть виступати знання про інформаційне середовище, про закони її функціонування, уміння орієнтуватися в інформаційних потоках. Пріоритетність в інформаційній політиці, підвищення рівня інформованості населення та якості освітнього процесу, уміння працювати в сучасних інформаційних мережах, користуватися новими типами комп'ютерної техніки дещо дає можливість сформувати нову інформаційну культуру.

Ідея інформаційної освіти й підвищення інформаційної культури особистості на сьогодні вже «переросла» національні кордони й придбала

глобальний характер, що знаменує входження людини в інформаційне суспільство. Таким чином, проблема формування нової інформаційної культури суспільства є комплексною, багатоаспектною, що сьогодні існує в принципово новому інформаційному середовищі.

Список використаних джерел

1. *Зубов Ю. С.* Библиография и художественное развитие личности : монография / Ю. С. Зубов. – М. : Книга, 1979. – 144 с.
2. *Медведева С. А.* Визначення поняття інформації у точних і природничих науках / С. А. Медведева // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. / ХДАК ; відп. ред. Н. М. Кушнарєнко. – Х. : ХДАК, 2001. – Вип. 7. – С. 100–108.
3. *Семенюк Э. Л.* Информационная культура общества и прогресс информатики / Э. Л. Семенюк // НТИ. – Сер. 1. – 1994. – № 7. – С. 3.
4. Основи інформаційного права України : навч. посіб. / В. С. Цимбалюк, В. Д. Гавловський, В. В. Гриценко та ін. ; за ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калужного, П. В. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
5. *Старовойтова О. Р.* Краткий справочник школьного библиотекаря / О. Р. Старовойтова ; при участии Т. И. Поляковой, В. Лисовской ; под общ. ред. Г. И. Поздняковой. – СПб. : Профессия, 2001. – 352 с. – (Серия «Библиотека»).
6. *Тоффлер Э.* Метаморфозы власти / Э. Тоффлер ; пер. с англ. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 669 с.
7. *Бекас І. В.* Формування інформаційної культури користувачів в бібліотеці ВНЗ [Електронний ресурс] / І. В. Бекас, О. М. Бичко. – Режим доступу: library.tup.km.ua-about_library-metodob-Buletен05-bul5_2.htm. – Назва з екрана.
9. Формування інформаційної культури читачів [Електронний ресурс] : методичні поради. – Режим доступу: <http://www.library.donetsk.ua/texts/info.shtml>. – Назва з екрана.
10. *Пласичук В. П.* Информационно-сетевая культура пользователей: проблемы и решения [Электронный ресурс] : доклад на IV конференции «Право и Интернет: теория и практика», 17 дек. 2002 г. / В. П. Пласичук. – Режим доступа: www.parkmedia.ru/conf.asp?ob_no=362. – Загл. с экрана.

Підп. до друку 04.10.2012.

Формат 60x84/16. Друк офс. Ум. друк. арк. 4,65.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3